

Državska knjižnica

a. 2. 380

DAR

a 22.380

Vmeščenje Valuka

za gorotanskega kneza in vojvoda
pri Gospé Sveti na Koroškem

okoli l. 620 po Kr. rojstvu

s staroslovenskim poganskim obrednim
praznikom.

ooo

Z uporabo slovenskih, zlasti pa ukrajinskih na-
rodnih obrednih pesmi sestavil

Jos. Abram.

Pevske točke priredil z uporabo ukrajinskih na-
rodnih napevov

Vinko Vodopivec.

512657

886.3-2=863

24 -10- 2002

D 2002/15435

~~a 22.380~~

2.533/1965

Vmeščenje kneza Valuka

s staroslovenskim poganskim
obrednim praznikom.

Viri obrednih pesmi:

Dr. Karel Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, — obredne.
Volodimir Gnatjuk, Materijali do ukraïnskoj etnoljogii.
Tom. XII. **Gaïvki**. Meljodii shopiv na fonograf O. Roz-
doljskii, spisav Fil. Kolessa. U Ljvovi 1909. Nakladom
Naukovogo Tovaristva imeni Ševčenska.

Filjaret Kolessa, Ogljad ukraïnsko-ruskoï poezii. U Ljvovi
1905. Koštom i zahodom Tovaristva „Prosjvita“.

112

IZLOČENO

Osebe:

Valuk, knez in vojvoda
gorotanski.

Branimir, žrec (duhovnik),
starosta županov.

Svetopolk,
Negomir,
Rogič,
Vitogoj,
Mojmir,
Tešina,
Vladimir,
Pribislav,
Rodan,
Budislav,
Grešič,
Črne,

župani.

Blažič, knez-kmet.

Gradnikar, kmet s pravico
košnje.

Partovčan, kmet s pravico
požiganja.

Ravbar, kmet s pravico ro-
panja.

Nitrabor, kmet na vojvod-
skem prestolu.

Dekleta, na čelu jim **Vesna**.

Mladeniči, na čelu jim **Ves-
nik**.

Rabolj, predpodobnik
zime (Morane).

Nenad,
Jelen,
Gostiša,
Nadovid,
Naček,
Borižit,
Ljuban,
Hoten,
Lastimír,
Ljutič,
Bratina,
Unislav,

kmetje.

Trebil, kmet-starček ob
palici.

Mirica, njegova hči,
17 letna.

Milaša, kmetica.

Klicár (glasnik) z dvema
soklicarjema; če le mo-
goče, naj imajo volovske
rogove.

Kmetje.

Kmetice.

Vojaki.

Otroci.

Opomba.

Število oseb se lahko tako skrči, da prevzamejo posamezniki po več vlog, ki so zvečine itak kratke. Predstavlja se lahko na odru, če je dosti velik, lahko pa tudi na prostem, brez zavese celo in brez vsakega odmora. — Opravo, obleko si vsakdo sam izumi, ker ne vemo za gotovo, kakšna je bila.

Vmešččenje se dá vprizoriti tudi na manjšem odru. V tem slučaju se izpusti več ali manj one dele, ki ne spadajo strogo k vmešččenju kneza. Porabi se n. pr. prvo in drugo sliko. Na koncu druge slike se izpusti na str. 59. in 60. govor Valukov in se porabi v zaključek, kar sledi od opombe »župani vstanejo« na str. 59. do konca.

Obredno pesem na str. 22. in 23. lahko en sam deklamuje.

Na str. 33. se lahko izpusti vse čestitke županov od Svetopolka naprej ter se nadaljnj z Valukom str. 36.

Tudi število županov se lahko skrči.

Kdor hoče vmešččenje še bolj okrajšati, izpusti tudi vse od str. 37. »Borižit prihiti« do str. 44. »Valuk vstane« ter od str. 45. »Trebil prihiti ob palici« do str. 59. »Valuk vstane«.

Namesto Svarogovega kipa je lahko tudi slika njegova.

Predstavi in umevanju v prid bo, ako kdo poprej v kratkih besedah obrazloži ljudstvu navade pri vmeščanju in pa versko naziranje poganskih Slovenov.

Pozorišče.

V ozadju drevje in grmovje ali pa krnski grad. Na levi v ospredju stoji knežji kamen (stol), za njim je lopa s klopmi za župane. Na desni, nasproti knežjemu stolu, vojvodski prestol, ob njem proti ozadju pa stoji žrtvenik s kipom boga Svaroga. Na žrtveniku ponev z žrjavico.

Prva slika.

Branimir

(stopi na stopnico vojvodskega prestola).

Klicár, zatrobi! Ljudstvo naj izvé,
da naša slavnost se takoj prične,
da s spoštovanjem zrlo bo obred,
ki bil je dedom naših dedov svet!

(Klicarji zatrobijo trikrat zapored v vedno višjem tonu.)

Ljudstvo.¹

Na veke slava dedom! — Slava jim!

Branimir.

Pristópite le sem, župani častni,
vi, ljudstva dika, doma ščit in meč!
Ti, Svetopolk, ti Negomir in Rogič,
in Vitogoj in Mojmir in Tešina
in Vladimír in Pribislav in Rodan

¹ Pri predstavi naj, ko govori ljudstvo, le nekateri izmed ljudstva govorijo ali kličejo, da se izogne prevelikemu kriku. Kaj daljšega najbolje samo eden. V tem slučaju prvi vzklik samo eden, drugega krajšega pa nekateri. Ali pa naj vzklike drug za drugim ponavljajo.

ter Budislav pa Grešič in Črnè, —
 pristópíte le sem na sveti prostor,
 da priče boste svetega dejanja!

(Župani, ki so stali doslej med ljudstvom, pristopijo
 in sedejo drug za drugim na klop pod lopo.)

Branimir.

Umrl nam knez je, vojvoda dežele,
 odplaval duh mu v nava¹ je veselje
 k častitim dedom in očetom našim,
 k bogovom dobrim po plačilo večno
 za svojo vernost in junaške čine.
 Ni bilo mu umreti v rokah dece —
 bogovi slave so ga poljubili,
 na bojnem polju smrt mu naklonili.
 Pod obrskim je mečem kri pretil,
 deželi veren naši gorotanski,
 prisegi veren, ki jo nam je dal,
 ki jo S v a r o g u² sveto je prisegel:
 da čuval rod bo, čuval njega prava,
 prijateljem da našim bo prijatelj,
 sovragom pa okruten gonobník. —
 Zahvala naša bodi mu na veke,
 na veke čast in slava!

Ljudstvo.

Slava! Slava!

Branimir.

A težki časi čakajo na nas. —
 Li tujcu služi naj častita kri,

¹ nav = nebesa.

² glej str. 33.

ki hrabre naše dede je hrabrila? —
V sramoto nam je obrsko igó...!

Več glasov.

V sramoto nam je! — Kje je naša čast?

Branimír.

Zdrobimo je! — Kar nas Slovenov žije
in meč in lok in kopje spretno vodi,
kri tvegajmo za narod svoj in dom!
In kar sovragov šteje zemlja naša,
Slovenov silni meč ponižaj vse,
a krute Obre v veke naj zatré!

Ljudstvo.

Poguba vragu! — Srd Peruna nanj!

Branimír.

En glas in ena volja narod ves
in ena roka, en orjaški meč,
ki dvigne ves ga narod nad sovraga,
do zlate naj svobode nam pomağa!

Ljudstvo.

Poguba vragu! — Živíla svoboda!

Branimír.

A treba, da izvolimo si kneza,
izberemo si voja za na boj,
ki narod v zmage vodil bo mogočne. —
Ga ni med nami, ki ga dika ran

ne bi častila hrabrega junaka, —
 toda med vsemi bil junak junakov
 je on, ki tu ga vaše zro oči,
 ki domovina vsa si ga želi; —
 on bodi knez — Valuk nam bodi voj,
 on vodi nas v osvobodilni boj!

Ljudstvo.

On bodi knez! — Na veke živi! — Slava!

Branimir.

Klicár, zatrobi! — Slava, čast Valuku!

(Klicarji zatrobijo kot vprvo trikrat. Ljudstvo kliče
 »slava!«)

A zakon naš, pradedov sveta volja,
 zahteva, da se naš obred ohrani
 in izvršuje sveto na vse čase.
 Ta zakon sveti dedov se glasi:
 »Kdor Gorotancem bodi knez in voj,
 na knežjem stolu prejmi to oblast!« —
 Obred prični se! Hej, klicár, zatrobi!

(Klicarji zatrobijo trikrat. Župani se vstopijo na
 levo in desno žrtvenika.)

Delavska knjižnica v Ljubljani

Branimir

(stopi pred žrtvenik in vrže prgišče pšenice v ponev ter
 moli počasi z mogočnim glasom).

Tebi gori naj ta dar, S v a r o g,
 ki si ustvaril zemlje krog,
 ki si ustvaril celo nebó,
 ki vse objemlješ z mogočno rokó! —

(Vrže drugo prgišče v ponev.)

Tebi gori naj ta dar, Da ž d b o g,
 ki nam obsevaš zemlje krog,
 ki nam ogrevaš naše polje,
 da nam žito in sad zori,
 ki nam ogrevaš dol in goré,
 da nam obilo trave rodé! —

(Vrže tretje prgišče v ponev.)

Tebi gori naj, Megla nebá,
 hčerka dobrotna Svarogova,
 ki nam blažor na zemljo rosiš,
 ki nam polja in gore plodiš! —
 Vi ste nam dali, bogovi nebá,
 vam naj gori ta dar poljá!

(Branimir se vrne k vojvodskemu prestolu,
 župani pa gredó v ozadje k Valuku.)

Pristopi, Blažič, in na kamen sedi, —
 svoboden kmet si, spoštovan od vseh!

Blažič.

Velika čast mi! A pokažem vam,
 da tudi jaz za kneza biti znam.

(Sede na kamen v navadni kmečki obleki in sedi
 nemarno s prekrizanimi nogami. Veselost med
 ljudstvom.)

Branimir.

Klicár, zatrobi! — Blažiču na čast!

(Klicarji zatrobijo enkrat.)

Poslušaj, narod, čujte me, župani!
 Ta kmet, ki tu sedi na knežjem kamnu,
 v imenu Gorotancev vseh sedi

in knezu čast in vso oblast v deželi
v imenu vse dežele izroči. —
Pristopi, knez! — Klicarji, zatrobíte!

(Klicarji zatrobijo trikrat. Valuk, knežje oblečen,
se bliža v spremstvu županov in vojakov.)

Blažič.

Kdo je le-ta, ki tam se približuje?

Ljudstvo.

Deželni knez je.

Blažič.

Hahaha!

O, ne poznam te v taki-le obleki! —
Obleci se takó, kot bil si prej! —
Kdor hoče sem pred knežji stol stopiti,
v obleki kmečki mora to storiti! —
Obleko knežjo proč — in meč odpaši!
Takó velim — takó zakóni naši!

(Blažič se smeja, ljudstvo tudi, županí se vrnejo
pod lopo. Valuk se vrne z vojaki v ozadje in
se preobleče v obleko iz sivega sukna; obuje trde
kmečke čevlje in se pokrije s sivim klobukom.
V roke vzame dolgo palico. — Medtem pridejo
trije kmetje: Partovčan, Gradnikar in
Ravbar. Partovčan ima v rokah ožgano bakljo,
Gradnikar koso, Ravbar pa nož in malho na rami.)

Partovčan.

Gradnikar, kam pa hitiš? Sedi, odpočij si!

(Partovčan in Ravbar sedeta v vznožje vojvodskega
prestola. Ljudstvo se veselo gnete okoli njih.)

Gradnikar.

Čas je drag. Nakositi moram, kolikor mogoče.

Ravbar.

Ob dosti ne boš.

Gradnikar.

Kakšno škodo pa imam od današnje slavnosti! Koliko trave mi poteptajo! Na mojem zborujejo, zato se moram odškodovati. Pravico imam, — stara pravda! Kdor se mi ni odkupil, mu pokosim najlepšo krmo!

(Odide naglo.)

Partovčan.

Prav ima! Tudi midva se požuriva! Čas hiti!

Ravbar.

Midva pa le vkup. Ti požigaj, jaz pa sple-nim, kar se bo dalo. Že razdeliva, da bo prav in pošteno.

Partovčan.

Kdor je pameten, se je nama odkupil in zdaj lahko mirno tu zboruje. Par zanikarnežev pa je le še ostalo, hahaha! Pričkala se pa ne bova z nikomer.

Ravbar.

Najmanj pa s skopim Milašem in Trebilom.

Partovčan.

Pa s Hotnom in Lastimirom.

Ravbar.

Milaši sem že pokazal, Trebilu pa tudi.

Partovčan

(vstane).

Kaj pa zdaj?

Ravbar.

Ha, najprej si moram ukrasti ženo, ko so mi ljubljeno Židano tisti Pasjeglavci odpeljali.

Partovčan.

Je ne moreš drugače dobiti?

Ravbar.

Starejših kolikor hočem, a meni se hoče mlade, hahaha! — Že vem, katero...

Partovčan.

Ti ne svetujem. Ne boš imel miru pred žlahto in pa — uide ti, — boš videl.

Ravbar.

Takó pod nič pa le nisem še! — Sicer pa — boš videl. — Hej, to bo še veselja danes! Kur in piščet za svatbo sem že nagrabil, da lahko povabim vse prijatelje. Juhehe! Zdaj pa le brž!

(Vstane.)

Partovčan.

Če je takó, pa kar!

(Odideta. Ljudstvo gleda zvedavo za njima ter se živahno pogovarja.)

Nenad.

Tema dvema pa se godi danes!

Jelen.

Hej, zdaj gresta pa gotovo nad Trebila.

Nenad.

Tudi jaz sodim takó in zdi se mi, da ima Ravbar tam še posebne namene. Si ga slišal?

Jelen.

Misliš na dekleta? No, tam jih je polno.

Nenad.

Tu ni nobene videti. Le doma tičijo.

Jelen.

Ej, stari jih čuva, čuva, — če mu pa danes nobene ne zmanjka, je drugo vprašanje.

Nenad.

Ej, Ravbar je preveč pretkan...

Milaša

(prisopiha in stopi pred Blažiča).

Kdo je tu gospodar? Kdo ima tu besedo? Ne, tega ne vstrpim! Ravbar mi je pokradel vse kure in piščeta! Blažič, ti sediš na knežjem kamnu, daj mi pravico! Jaz hočem imeti svoje živali nazaj!

Blažič

(se smeja in ljudstvo ž njim).

Predraža moja prijateljica, s pravico ni danes nič, — je šla spat.

Milaša.

Zakaj pa tu sediš? Pravico mi daj!

Blažič.

Viš, jaz sedim tu zató, ker sem knez.

Milaša.

Če si knez, daj mi mojo pravico!

Blažič.

Pa jaz sem tak knez, da ne dam nikomur pravice. Zdaj imajo le Partovčan, Gradnikar in Ravbar pravico in delajo, kar se jim poljubi. Proti tej njihovi pravici pa ne more nihče nič, dokler ne zavlada novi knez. Tako govoré naši stari zakoni in običaji, če še ne veš.

Župani in drugi

(v smehu).

Takó je! — Nič ne pomaga!

Milaša

(razdražena).

Kaj mi je storiti? — Tega ne vstrpim! .

Blažič.

Milaša, zmerom sva si bila dobra prijateljja in zato ti svetujem, hiti lepó brž domov, da ti ne odnese še prašiča. Ravnokar je spet nekam šel.

Milaša

(se ozré in odhiti. Ljudstvo v smeh).

Le čaj, me ne boš več ne!

(V tem pride Valuk, sam brez spremstva, v kmečki obleki in se vstavi malo bolj v ozadju.)

Blažič.

Kdo je le-ta, ki tam se približuje?

Ljudstvo.

Deželni knez je.

Blažič.

In kaj hoče?

Ljudstvo.

Dobiti v posest knežji stol.

Blažič.

Ohó, — kdor hoče knežji stol dobiti, ga mora prej pošteno odkupiti!

Kaj pa imaš? — Le palico v rokáh!

Prijatelj, vedi, knežji stol je drag!

(Valuk se vrne med smehom ljudstva spet za hip v ozadje in privede na vrvi lisasto kobilo in lisasteža junca. Živali pa ni videti, le vrvi, ali če mogoče, se napravi takó, da je videti izza hrbtov ljudi le glavi kobile in junca, seve, le ponarejeni.)

Blažič.

Kdo je le-ta, ki tam se približuje?

Ljudstvo.

Deželni knez je.

Blažič.

Je li pravičen sodnik?

Ljudstvo.

Pravičen je in bo vedno.

Blažič.

Ali mu je mar domovine?

Ljudstvo.

Mu je in bo vedno.

Blažič.

Je li svobodnega stanu?

Ljudstvo.

Svobodnega.

Blažič.

Je li častilec in varih naših bogov?

Ljudstvo.

• Je in bo vedno.

Blažič.

Pa s kakšno pravico me more pregnati s tega sedeža?

Ljudstvo.

Odkupi ti ga s 60 denarji, z lisastimi živalmi in z obleko, ki jo ima, pa tvojo hišo oprosti danja.

Blažič

(Valuku, ki se bliža).

Kaj, da ti knežji kamen prepustim, le to obleko kmečko naj dobim? — In kaj še daš, da ti ta kamen dam?

Valuk.

Denarje te ti v odplačilo dam — namestu žita, ki sem ga pridelal.

(Mu dá denar.)

Blažič

(naglo prešteje).

Vsi besil! Samo to? — Saj me je sram!

Valuk.

In pa ti dve živali tudi dam, — od vsega dam ti, kar doma imam!

Blažič.

Ahá, to malo lisasto kobilo — in tega junčka! To naj bo plačilo! Nič več? — Pa bodi! — Reven si, to vem, in prav je, da je znano to ljudem — in vpričo vsega ljudstva s tem priznaš, da, kakor ono, malo le imaš — in kar imaš, vse narodu zdaj daš —

in da ti bo ko kmetu le med kmeti
na tem-le knežjem kamnu tu sedeti!

(Stopi s kamna in udari Valuka rahlo na lice.
Valuk izroči vrv z živaljo poleg stoječemu
kmetu.)

To bodi tebi v resen opomin,
da si preprostega Slovena sin
in da ti narod ves dá to oblast,
ki čuvaj jo, ko naših bogov čast, —
sicer te roka, ki ti čast je dala,
nevrednega bo kruto kaznovala! —
Zdaj sedi gor — tvoj prestol je častiti.

(Valuk sede.)

Klicár, zatrobi k uri znameniti!

(Klicarji, zatrobijo trikrat.)

Ljudstvo.

Na veke živi! — Slava knezu! — Slava!

Blažič

(sprejme od Branimirja knežji meč, ki sloni na vojvod-
skem sedežu, in ga izroči Valuku).

Ná, meč pravice. Modro orožuj,
pravico ščiti, krivdo ž njim kaznuj!
In vraga, ki se zemlje naše loti,
ž njim neizprosno zasleduj in kroti!

Valuk

(sprejme meč in mahne ž njim proti vsem štirim stranem
svetá).

Bogovi priča — in ves narod znaj
prišego, ki jo tu izrečem zdaj:

Pravičniku v zaščito bo ta meč,
 krivičniku pa bo sodnik besnéč!
 A proti vragu zemljo in ljudi
 bom branil ž njim do kapljice krvi! —
 Če ne, — P e r u n a strela iz nebá
 naj váme trešči in me pokončá!

Ljudstvo.

Pravičen knez! — Bogovi s tabo! — Slava!

Blažič

(zajme vode v klobuk in jo ponudi V a l u k u).

Na zdravje! — Ná v le tej posodi, — pij,
 pa nam povej modrost, ki v nji tiči!

Valuk

(malo odpije).

Preprosta ta posoda me uči,
 da moram spoštovati vse ljudi
 in zadovoljen biti s tem, kar dá
 in kar rodi domača zemlja ta.
 In voda v tej posodi glasno pravi,
 da je modrost v ponižni, trezni glavi, —
 v napuhu pa in v vživanju nikdár
 ne more modro vladati vladár.

(Izpije še ostanek in vrne klobuk.)

Blažič.

Pogodil si. Modrost ti bog je dal,
 pa gledí, da jo bodeš varoval! —
 Sedaj pa k žrtveniku, da v zahvalo,
 kot knez in žrec najvišji narodov,

bogovom podariš, kar polje dalo
in hlev nam dal je po rokáh bogov! —
Klicár, zatrobi!

(Klicarji zatrobijo trikrat.)

Ljudstvo.

Slava knezu! — Slava!

(Valuk stopi pred žrtvenik in dvigne visoko roke k molitvi. Župani vstanejo. V tem se zbere v ospredju ob levi in desni žrtvenika zbor mladeničev in deklet ter zapojó obredno pesem. Med petjem pa vrže Valuk v presledkih trikrat žita v ponev in slednjič zažge s kresilom in gobo drva na žrtveniku in položi nanje v žgavni dar bogovom žival, razsekano v kose. Branimir stopi pred daritvijo v ozadje.)

O b r e d n a p e s e m.

Mladeniči.

Čigav li plug je najranje izšel? — O daj bože!

Dekleta

(ponové in takó vsak stih posebej).

Plug je bil našega gospodarja,
bil gospodarja, kneza Valuka.

(Nadalje deklamuje ena deklet):

Njega volički — sami plavički,
plužne ročice — zlate ročice.

Vesna prelestna za plugom hodi,

Veles dobrotni voličke vodi.

Bog mu Svarog sam njivo zaseja,

sin pa Daždbog mu jo povlačuje.

Lada, kot mati, jim jesti nosi,

oj nosi, nosi, Svaroga prosi:
 »Zarodi, bože, gosto mu žito,
 gosto mu žito, snope bogate,
 snope bogate, kope bahate!«
 O da ti, bože, sel bi na konja,
 da bi pojezdil tjakaj med kope,
 ko svetli mesec tja med zvezdice! —

(Nadalje spet pojó ko v začetku):

Dajte, bogovi, srečo na dvoru,
 srečo na dvoru, v hiši pa zdravja!
 Dajte, bogovi, na vrtu zelja,
 na vrtu zelja, v hiši veselja!
 Zdrav nam ostani, gospodar ljubi,
 zdrav nam ti bodi z zdravo družico
 in z otročiči, kakor cvetovi,
 in s celim domom, — z vsemi bogovi!

(Pevci in pevke se odstrané, Valuk stopi od žrtve-
 nika.)

Branimír

(se vrne iz ozadja).

Veselo sporočilo, ljubi knez!
 Bogovi so nam mili in nam bodo.
 Med darovanjem gledal sem v nebó¹
 in videl jato vranov, ki letela
 na vzhod je — proti zemlji vražjih Obrov.

Valuk.

Bogovom slava!

---

¹ Med darovanjem so se pri starih Slovenih vršila tudi prerokovanja iz raznih znamenj na nebu in na zemlji.

Branimír.

Slava jim na vek.
da so preroškimi pticam vonj vdahnili
po trupih Obrov, ki jih meč bo tvoj
razstlal po polju v krutem maščevanju!

Valuk.

Peruna strele naj zatró njih rod! —
In kaj si videl še med darovanjem?

Branimír.

A lastavice so, preroške ptice,
obletale grad krnski, — mir znanéč,
ki naseli po vojni se v deželi. —
Pa orel je od severa priplul
in sedel na visoko grajsko lipo. —
Vladar vseh ptic znanilec je moči,
ki jo imel v deželi bodeš ti
in s tabo vred dežela vsa Slovenov.

Valuk.

Od severa priplul je? — Dober znak!
Ta orel S a m o , kralj je česki slavni,
ki združil ves je sever v eno četo
in tudi nam ponudi roko v zvezo.
Trgovci nam sporočajo to vest,
ki dol od Donave so k nam prispeli.
A tudi mi mu selov pošljemo,
— takoj te dni, — muditi s tem ne smemo. —
Res, velik, silen je Slovenov rod, —
od Adrije do Črnega morjá

pa gor do Balta daljnega se steza, —
 todà ta narod ves je razkosán,
 edinosti med nami ni nobene
 in knezov sto vladuje sto rodov.
 Zató nas pa sovragi drzni tró,
 na vzhodu Ober, na zapadu Frank,
 z Bavarcem Longobardi in Furlani! —
 Bogovom slava! — Konec bo neslog! —
 Že v duhu zrem Slovene vse edine
 in moč in slavo skupne domovine!

Branimir.

Bogovi z nami, mi pa — z bratom brat!
 V združitvi moč, — v ločitvi robstva noč! —

(Kratek molk.)

Je čas, da greš na vojvodski prestol.

Blažič.

Poslušaj me, gospod! Denar si dal,
 kobilu tudi in volička tudi
 za knežji stol, — obleke pa še ne!
 Še to mi daj, da grem domov z živino!

Valuk.

Počakaj malo, vse dobiš takoj.

(Valuk se gre preobleč, za njim gredó župani.)

(Zastor pade. Odmor. Lahko se pa predstavlja tudi brez zastorja in vsakega odmora.)

Druga slika.

(Vse kot v prvi sliki. Le Valukani, županov in vojakov.)

Nadovid.

He, Blažič, dobro si prodal, ko nisi nič imel!

Blažič.

Ne rečem, da ne.

Gostiša.

Tvoj oče je bil tudi za kneza-kmeta. Pa tudi ti si se dobro postavil. Kdo bi se bil takó? Ko bo treba, boš pač le ti spet opravljal to častno službo.

Naček.

Meni pa to ne gre v gavo, zakaj prav on!

Gostiša

(posmehljivo).

Pa tudi tega ne veš, zakaj ti to v glavo ne gre!

Naček.

No, zakaj pa ne? — Rad bi vedel.

Nadovid.

Zató ne, ker je nimaš, hahaha!

(Vsi v smeh.)

Naček.

Jaz da nimam glave, — jaz? — Kdo se me drzne smešiti, kaj? — Vsi besi . . .!

(Stisne pesti.)

Jelen in drugi.

Sam se smešiš! — Haha! — Sam! — Sam!
— Kaj se pa utikaš v stvari, ki jih ne umeš!

Nadovid.

Mar misliš, da je vsak trap za to častno službo?

Nenad.

Ej, naši župani so že dovolj prebrisan, da vedó, koga izbrati. — Jaz bi že ne bil za to.

Nadovid.

Takó se govori! — Treba je pač dobro poznati stare zakone in svete običaje naših častitih dedov. In te pozna Blažič še najbolje med nami. — Hej, ste ga videli, kako se je znal kretati na kamnu?

(Naček se odstrani.)

Jelen.

Pa kakó zna govoriti! — Blažič, ne lažem in se ne dobrikam, a možak si, kar te je!

Blažič.

Res je, to treba znati. — Moj rajni oče, — bogovi mu mili, — on me je učil, njega pa ded,

ko so naši stari še po Makedoniji in Trakiji
grozili ponosnemu Bizantu.

Nadovid.

Resnično, kot bogovi živé! Slavna so bila
tista leta!

Blažič.

Takrat je živel tam ob spodnji Donavi častit
knez S v a r u n. Kar je bilo Slovenov, vsi so
ga čislali in se zgrinjali pod njegov prapor. Sami
bogovi so ga poslali našim dedom. Vse se je
čudilo njegovemu velikemu umu. Vedel je za
vse stare zakone in častitljive svete obrede
starih dedov. Od njega se je učil tudi moj ded.
In ko se je nekaj plemen Slovenov ločilo od
skupnega debla ter prodiralo na zapad in zma-
govito zasedlo sedanje naše pokrajine, je bil tod
moj ded najbolj vešč starih zakonov in običajev.
Zató so ga vsi imeli kakor za očeta in sveto-
valca v vseh zadevah.

Nekateri

(bolj stari).

Res je! — Čast mu! — Svet mu spomin!

Nadovid.

In pa spoštovanje in čast našim starim za-
konom in častitljivim običajem!

Jelen.

Ohraniti jih moramo! Sveti nam morajo
ostati!

Nenad.

V njih častimo svoje dede!

Gostiša.

Pa večne, dobrotne bogove.

Blažič.

V njih bo naša zmaga! Naš jezik, naša vera in naši zakoni, te moramo ohraniti in braniti kot največje svetinje — in vsi bogovi bodo z nami! — Pa tudi svojih bratov ne smemo zabiti! Ste čuli poprej Valuka in Branimirja, ki sta pač glavna stebra naše dežele? Ena sama velika družina smo vsi Slovenci, kar nas je kdaj bivalo po neizmernih ravninah od Črnega morja pa preko veličastnega Dnjepra in Visle do Baltškega morja. Pa kakor mladi orli so se razletela plemena na zahod ter takó oslabila skupno moč. Da, še celó med sabo so se nekatera naša plemena bojevala, kar je neizmerno žalilo naše dobre bogove.

Nadovid.

To so bili Antje. Oni so začeli svado.

Blažič.

Naši bratje so! — Zató so pa bogovi poslali sovražnike nad bojujoče se brate in plačevati so jim morali danj, dokler se niso spet v bratstvu poljubili ter se skupno otresli tlačilcev.

Jelen.

Resnično, nesloğa nam je vedno škodila!

Blažič.

Zató nas zdaj neprestano napadajo in plenijo mongolski Obri — Pasjeglavci! Pa ne le nas, tudi naši bratje ob Posavju, v Panoniji in onstran mogočne Donave v Moraviji trpe mnogo od Obrov. Istotako tepe nas vseh tudi Frank in Bavarec. A upajmo boljših časov in naš novi knez se jih tudi nadeja. Prejle smo čuli, da je vstal v Moraviji silen knez *S a m o*. On je nepremagljiv v vojnah, pa zelo moder vladar. Severni bratje so ga potrdili za kralja in zdaj pošilja sle po vseh deželah Slovenov za skupno mogočno zvezo. Pravijo, da se mu je pridružil knez *D r v a n* z vsem narodom ob daljni Labi in Baltu. In vsi pač komaj čakamo dne, ko pripejo njegovi sli tudi k nam. Tudi bratje na jugu, ob Šavi in Drini, se že združujejo z nami.

Nadovid in drugi.

O slava bogovom!

Jelen.

In konec bo potem obrski krutosti!

Gostiša.

Pa poželjivosti sovragov na zapadu!

Blažič.

Da bi le bilo tudi za zmerom konec nesloge med Sloveni!

Branimir.

Dovolj! Sedaj prihaja knez! — Klicárji!

(Klicarji zatrobijo trikrat. Ljudstvo napravi po sredi prostor. Valuk pride knežje oblečen v spremstvu županov in vojakov. Pred njim nese vojak bojni prapor gorotanski s podobo Peruna z lokom in strelo. Rogovi pojó, dokler ne pride knez pred vojvodski prestol, ki so ga v tem odmoru deklice okrasile z zelenjem in cveticami. Poleg kneza stopa kmet Nitrabor s knezovo kmečko obleko v rokah.)

Ljudstvo.

Slava! — Živel knez! — Živel Valuk! Slava knezu!

Branimir

(pokaže Valuku na prestol).

Prestol vojvodski, — tvoj je, — sedi gor, od zadej na prestol pa — Nitrabor!

(Sedeta.)

Ti vojvoda in knez, — za tabo kmet, ti vojvoda in knez in narod ves — oba sta samo eno — nedeljeno!

Na vzhod sediš ti, kmet pa na zahod; zajutra Daždbog tebe razsvetluj, na večer v kmetu narod navdihuj!

A Daždbog v jutro in zvečer je isti: takó ti s kmetom bodi zmerom eno in z nami vsemi eno — nedeljeno!

Valuk

(stoječ).

Pozdravljen narod, narod ves Slovenov!
Sloven naj slednji moj pozdrav izvé!
Pozdravljam vse kot knez in pa vaš voj,

ki ste mi zdajle dali vse oblasti
 čez zemlje svoje in pa čez ljudi!
 O, da bi čuli vsi ta moj pozdrav,
 kar biva jih po širnih zemljah naših,
 kar biva jih od Adrije do Balta
 pa dol do Črnega morja obal!
 Pozdravljam vas pa tudi kakor brate,
 ker ljubim vas kot oče in kot brat. —
 V obleki knežji zrete me pred sabo,
 a vedite, da pod obleko knežjo
 srcé ostalo isto je kot prej,
 dokler med vami stal sem kmet preprost, —
 kot on, ki tu sedi na drugi strani,
 v obleki kmečki, vendar — spoštovani! —
 Razlike ni med mano in med vami, —
 le ta, da zdaj sem oče vam in voj.
 In ko bom jaz sedel na tem prestolu
 kot knez deželni in sodnik in voj,
 sedel bo vedno tudi kmet z menoj:
 v znamenje, da imam oblast od vas,
 da moja volja je le vaša volja,
 da mi zahrbtnost podla je, neznana
 in zoprna mi proti vam ukana!
 Pravica ena je, resnica ena
 in zmerom ista je — nespremenjena!

Ljudstvo.

Pravičen knez! — Pozdravljen! — Slava! — Slava!

Branimir

(stopi z župani vred pred prestol. Poklonijo se knezu).

Visokočastni, ljubi knez in voj!

V imenu ljudstva tu smo pred teboj,

v imenu ljudstva klanjamo se ti
s prisrčnostjo, ki čutimo jo vsi.
In kakor ti, i mi prisežemo
in pred bogovi se zavežemo,
da stali zvesti bomo ti ob strani,
ko lastna deca, rodni bratje vdani!

Ljudstvo.

Prisegamo! — Prisegamo! — Do groba!

Branimir

Naj dajo ti bogovi nad oblaki,
bogovi polja, morja in gorâ
življenje slavno, srečno in veselo
in s tabo srečna bodi zemlja ta!

(Branimir se prikloni in stopi v stran. Takó
storé za njim vsi župani povrsti.)

Svetopolk.

S v a r o g¹ te čuvaj! Kakor on objemlje
vso zemljo, solnce, mesec, zvezd nebó,
oklepaj tudi ti Slovenov zemlje
z mogočno roko, s srcem — dušo vso!

Negomir.

Triglav s teboj, mogočni gospodar
morjá, zrakú in zemlje! — Tudi ti
morjá in zemelj naših in zrakú,
ki kakor mati našo last objema,
mogočen bodi gospodar vse dni!

¹ Katerega boga so imeli Slovenci za najvišjega, ni prav gotovo. Tu so naštetí bogovi z lastnostmi, kakor so si jih stari predstavljali.

Rogič.

In kakor Dažd bog vso zemljó ogreva
in plodnosti ji moč pošilja v dar,
z ljubeznijo ogrevaj vse Slovene
in v srca vlivaj jim ponosa žar!

Vitogoj.

Perun te vodi v zmagoslavne boje!
Kot njega žarki bliski spod nebá,
naj bliska meč ti nad glavó sovraga
in tma strelíc naj trešči ga na tla!

Mojmir.

S Perunom stoj ti Sventovid na strani
in kot pred njim bežita mraz in mrak,
pred tabo kloni glavo naj sovrag!

Tešina.

Striboga srd, ki ljute vihre dvíga,
naj srca tvojih čet polni in vžíga,
da kot vihár zdrvé čez bojno plan
in v prah steró, kar se postavi v bran!

Vladimir.

A kar tvoj meč sovraga ne doseže,
od kopja in pušic ga ne poleže,
naj pokončá ga sila besov¹ zlih,
Morane smrtni pomori naj dih!

¹ Bogovi so bili nekateri dobri, drugi hudobní, kot so bile naravne sile ljudstvu koristne ali škodljíve. — Hudobne boğove so nazivali bese. Med temi je bila zlasti Morana, boginja zime in smrti.

Pribislav.

A tebi mili naj bodó bogovi,
varujejo te besov naj nakán,
obsipljejo hramove ti z darovi
in čuvajo nad njimi noč in dan!

Rodan.

Naj **V e l e s** čuva čede ti bogate
zverin deročih, drzneга tatú,
in **L a d a** stopaj ti čez njive, trate,
da paše polne bodo in sadú!

Budislav.

Boginja **Ž i v a** v hramih naj ti biva,
ljubezni nežne plete naj vezí,
da vsej rodbini sreča nevenljiva
cvetela in žarela bo vse dni!

Grešič.

In z **Ž i v o L a d a** bivaj v tvojih hramih,
da dom ti poln sinov bo in hčerâ,
sinov junaških in hčerâ cvetočih,
ponós očetu in radóst srcá!

Črnè.

A ko **M o r a n a** mrzla te objame,
in zmagoslavni meč iz roke vzame,
D a ž d b o g najlepšo mavrico razpni,
da duša v večnomlado srečo nava¹
v višave svetle **S o l n c a**² pohití,
kjer venča naj te vekovečna slava!

¹ **N a v** = nebesa. Duša je šla v nebesa po mavrici.

² **S o l n c e** = Daždbog, bog solnca.

Valuk

(vstane).

Prisrčno hvalo vam, župani častni
in vsemu ljudstvu gorotanske zemlje!
Kar vi želite meni, vam želim.

(Dvigne oči proti nebu in razprostrè roke.)

Bogovi míli, roke razprostríte
in zemljo in ljudi blagoslovíte!

Branimir

(stopi pred prestol).

Preljubi knez, potrdi nam pravice,
ki jih od dedov smo podedovali,
ki z lastno jih rokó smo pridobili!

Valuk.

Pravice vse so tudi meni svete,
kar jih Slovenov rod je pridobil, —
in nihče naj nekaznovan ne kani
rušiti jih! — Takó zapovedujem! —
A tebi, Blažič, ki mi knežji stol
izročil si in vse pravice knežje,
odpuščen bodi danj za moje vlade —

(Nitrabor izroči knezu kmečko obleko, knez pa
Blažiču in sede.)

in, kar ti še dolgujem, — ná!

Blažič.

Takó je prav! Sedaj sva vsak pri svojem,
kupčija dobra záte je in záme.

(Se prikloni.)

Pozdravljen, knez! — Sedaj grem pa domov.

(Odide vesel. Ljudstvo zre veselo za njim, kakó žene živino.)

Hej, lisec, kljuse, hej!

Pribislav.

Dobrotni knez, usliši mojo prošnjo
in prošnje naših bratov na Posočju:
trpeli mnogo smo od Longobardov,
oprosti danja nas in daj nam žita,
sicer do žetve glad nas pomorí.

Valuk.

Za let deset oproščeni ste danja
in žita vsega vam do žetve dam.

Borižit

(prihiti).

Gospod in sodnik! Ljuban mi je odvedel
dva krščenika¹, ki sem ju jaz zarobil v boju pri
Aguntu, trdeč, da sta njegov plen. Tu je (pokaže),
naj govori! Tu so pa moje priče.

Dva kmeta

(poleg stoječa).

Res je! — Borižitova sta!

¹ Krščenik (krščenica) = kristjan, ki so ga poganski Sloveni ujeli v vojni in ga imeli za sužnja. Še dandanes je pri nas ta beseda »krščenica« v rabi in pomenja služabnico, deklo.

Valuk.

In ti, Ljuban, kaj praviš k temu?

Ljuban.

Po bitki sem ju s svojima hlapcema lovil po bojišču, da bi ju zajel; v tem ju je pa Boržit z bratoma prestregel tik pred mano, ko sem ju imel že skoraj v pestéh. Zdaj pa razsodi, tičeta krščenika meni, ali ne?

Valuk.

Ti si ju prignal Boržitu v roke, to je res, a če bi njega ne bilo, bi ne bil morda nobenega zajel, — ali vsaj obeh ne; zató razsodim: po enega imejta, in da se ne bosta pričkala, katerega kdo prejmi, — žrebajta!

(Se priklonita in odideta.)

Nadovid.

Pravičen in moder knez!

Ljudstvo.

Slava mu!

Hoten

(prihiti z drugimi vred).

Gospod, Gradnikar mi je pravkar pokosil najlepši oves, Partovčan pa mi je zažgal svisli!

Lastimír.

Meni je Ravbar uropal najbolj rejenega prašiča, Partovčan pa mi je zažgal svinjak.

Ljutič.

Meni je pa s pašnika odpeljal polletnega junčka.

Hoten.

Gospod, bodi pravičen sodnik, veliko škodo imam!

Ljutič.

Gospod, ukaži, da mi vrne junčka!

Lastimir.

Meni pa prašiča! — Kar se spodobi, mu odplačam, — to je pa prevelika škoda!

Ljutič.

Jaz tudi!

Bratina.

Ha, kakó ste čudni! Poprej bi se bili odkupili, kot sem se jaz pa drugi sosedje!

Unislav.

Ej, previdnost je le previdnost! Bratina je prav storil, da se je odkupil, in mi vsi, ki smo se odkupili. Bi se bili še vi!

Bratina.

Pa za takó malo ceno!

Jelen.

Res je tako. Vi, možje, in kar vas je oškodovancev, ste le malo preveč skopi; dokler je čas,

se nočete odkupiti in se zanašate, da vas oni trije prezró, ko je pa že prepozno, se pa kesate, da se niste odkupili, pa se pritožujete, dasi veste, da vam nič ne pomaga.

Hoten.

Ti, Jelen, lahko govoriš takó, ki stanuješ za tretjo goró, pod Triglavom, in ti nihče nič noče!

Ljutič.

To ni pravično! Le mi naj trpimo to nadložo, ki bivamo na tem polju, drugi pa nič! Ali nismo vsi enaki, nismo vsi pod istim knezom z istimi pravicami in dolžnostmi?

Lastimir.

Pa z istimi dobrotami in bremení?

Jelen.

To pa ni res! Dobrot imate vi več ko mi, ki smo oddaljeni od krnskega gradu!

Ljutič.

Kakó to?

Jelen.

Vi imate kneza v svoji sredi in zató njegovo varstvo pri rokah v vsaki potrebi, mi pa ne takó. Kakó daleč imamo do njega, ko ga potrebujemo! Po ves teden izgubimo in še več! Tako jaz, — kaj pa šele drugi, drugi!

Nekateri.

Res je! — Takó je! — Jelen ima prav!

Jelen.

Pa še to, kar je največ vredno.

Lastimír.

Kaj pa, no?

Jelen.

Na to polje si nikdar ne upa sovražnik, ker je v gradu zmerom pripravljeno oboroženo moštvo, mi pa tega nimamo. Vi živite in spite v miru, mi pa ne moremo. Noč in dan se imamo bati nepričakovanih, zahrbtnih napadov, roparjev in tatov. Koliko škode imamo od njih, vemo sami najboljše.

Nekateri.

Res je! — Prav govoriš! — Stokrat bolje se godi vam ko nam!

Bratina.

Domačin sem na tem polju in tudi jaz imam škodo z odkupnino, pa se nič ne pritožujem čez to. Je že modro in prav urejeno. Stare običaje treba spoštovati!

Nekateri.

Tudi mi se nič ne pritožujemo! — Radi plačujemo, kar je prav in pošteno! — Tudi te odkupnine so pravične in potrebne!

Hoten

(posmehljivo).

Pravične in potrebne, kako pa!

Bratina. Ti pa veš malo, — ali pa se delaš ne-
umnega!**Nekateri.**Takó bo, takó! — Zakaj pa vemo mi? —
Vsi vemo, vsi! — Tudi oni vedó dobro!**Bratina.**Gradnikarjev je svet, na katerem zborujemo.
Kdo mu dá za to kakšno odškodnino? Koliko
trave mu uničimo!**Nadovid**

(posmehljivo).

Sevé, ti, Hoten, bi mirno potrpel, ko bi tebi
poteptali najlepšo travo!**Ljutič.**

Kaj pa Ravbar, a?

Nenad.

Kaj mu odgovarjati, ko vé vsak otrok!

Ljutič.

Vem tudi jaz, — pa take škode!

Nadovid.

Odkupil bi se mu bil, pa bi bil imel veliko manjšo!

Ljutič.

Njegovo delo pa res ni toliko vredno.

Bratina.

Pa ti hodi kot knežji sel po širni deželi in okoli drugih, sovražnih narodov, kot Ravbar, pa še njihovih govoric se nauči za tisto malo odškodnino, ki jo on dobiva za to. Več trpi, ko mi vsi, pa še tistega malega priboljška, ki mu ga je mogoče takó poredko dobiti, mu ne privoščiš. Morebiti ga dobi danes prvi in zadnjikrat.

Nadovid.

Do danes ga še ni nikdar dobil.

Hoten.

Ko že govoriš o odškodnini in priboljšku, kaj pa ima Partovčan od tega, če mi zažge hlev ali celó druge hramove?

Bratina.

Tudi ga ima!

Hoten.

No?

Bratina.

Da se mu drugič odkupiš! Viš, nesreča in škoda najprej izpameti človeka. Zadnjič je bil

tvoj rajni oča takó pameten, kot si bil ti danes nespameten, hahaha!

Ljudstvo

(v smeh).

Takó je! — Prav! — Zdaj boš vedel!

Nadovid.

Partovčan straži na visokem Obirju in po vrhéh okoli naših domov in zažiga kresove, ko začuti sovražnika ali ko mu naznanja kak daljni kres, da je sovražnik v deželi, ti in vsi zanikarneži bi mu pa na takó svečan dan, kot je danes, še to malo radi odjedli, kar mu tiče po starih običajih in zakonih! Sram vas bodi!

Bratina.

Prav je, čisto prav, da vam zakuri nad glavo, da se spomnite trpina in svojih dolžnosti!

Ljudstvo.

Prav ti je! — Prav vam je! — Prav! — Prav!

Valuk

(vstane).

Dovolj besed! — Zdaj vidite vi vsi, kaj bilo bi v deželi brez vladarja, ki varuje svobodo in življenje, ki varuje vam dom in premoženje! in nad krivico bridki meč vihti! Tatvine, drzni ropi in požigi, umori bi deželo pustošili!

Zató so pa sklenili modri dedje,
 naj se na vsake nove knezove
 volitve dan pred narodom tu zbranim
 nekaznjeno godijo pustošenja
 in ropi in požigi krož volišča,
 kot bi sovražnik sam v deželi bil,
 kot bi nikdar ne bilo kneza in sodnika. —
 Ta dan nam bodi v opomin poučen,
 kakó je blagodejen red in mir, —
 in vsakdo naj ga z vernim srcem čuva! —
 Ta običaj nam bodi svet, ker sveta
 nam volja dedov je in njih modrost!
 In dokler bode stala Korotánija,
 ti običaji sveti naj živé
 v spomin pradedov — narodu v pouk!

Ljudstvo.

Na veke slava dedom! — Slava jim!

Trebil

(prihiti ob palici).

O pravični knez, kakó hudó mi je na sveti!
 O vi bogovil!

Valuk.

Kaj se ti je pa zgodilo?

Trebil.

Ravbar mi je otel hčerko Mirico in jo odvedel domov. O, mene starca!

Valuk.

Kaj pa hočeš od mene?

Trebil.

Vrniti mi jo mora, — ne prepustim mu je za vse na svetu!

(Ljudstvo se smeja.)

Valuk.

Take pa še nisem slišal o dnevu volitve novega kneza! — Pokličite Ravbarja!

Bratina

(se ozré).

Pravkar prihaja.

Trebil.

Prosim te, dobrotni knez, pomози mi!

Valuk.

Bom videl, kaj poreče Ravbar.

(Ravbar pride vesel.)

— Si li res otel Trebilu Mirico?

Ravbar.

Res.

Valuk.

Zakaj pa?

Ravbar.

Pravico imam, zakon mi jo daje.

Valuk

(maje z glavo).

Pa ženske otimati...!

Ravbar.

V boju z Obri sem izgubil ženo, — zarobili so mi jo ti pasjeglavci — in zdaj sem že leto dni brez žene. To pa vé vsakdo, da ne morem biti brez nje.

Valuk.

Čudno, da bi si je ne mogel dobiti! Še štiri-deset let nimaš — in pa tak postaven možak!

Ravbar.

O, dobim jih lahko še več, pa jaz hočem samo njo, Mirico. In ker mi je Trebil ni hotel izlepa dati, sem si jo vzel sam.

Valuk.

Trebil, koliko otrok še imaš?

Ravbar.

Šest sinov in sedem hčerâ ima še, pa ženo.

Trebil.

Res je, pa ...

Valuk.

Ravbar, privedi Mirico, pa koj, — saj stanuješ tu poleg! —

(Ravbar odide.)

Zakaj mu je pa nisi hotel dati?

Trebil.

Zató ne in mu je tudi ne dam, ker sem hotel, naj vzame katero starejših, ne pa te, ki je še skoraj otrok. Jaz sem oče!

Valuk.

Ti jo je otel iz hiše? — Jo je odvel s silo?

Trebil.

Na vrtu je bila, ko je pridrvil Ravbar, a videl sem skozi okno, kako jo je prijel za roko in hitel ž njo domov. Pa sem ji še prigovarjal, naj ne hodi danes iz hiše, ker nisem slutil nič dobrega. Pa te ženske, — mar jim besed!

(Smeh med ljudstvom.)

Valuk.

Kje so pa bili sinovi, da niso zabranili otetve?

Trebil.

Tu pri slavnosti.

(Ravbar privede Mirico za roko. Ljudstvo veselo gleda oba, zlasti pa Mirico, ki stopa srčno, a se izogiblje očetovih oči.)

Valuk.

Mirica, te je Ravbar proti tvoji volji in s silo otel?

Mirica

(pogleda v tla. Veselo).

Ne, rada sem šla.

(Vse ljudstvo v smeh.)

Valuk.

Ravbar, odvedi jo le domov, — tvoja je.

Trebil.

O, tega nehvaležnega otroka!

(Odide.)

Ravbar.

Hej, tako se mi pa še ni sponeslo! Še danes bo svatba! Prijatelji, vabim vas na pir in vas zagotovim, da vam ne bo ničesar manjkalo. Že v naprej sem vedel, da bo takó, in zató sem se danes z vsem dobro preskrbel. Kaj ne, Mirica? (Oba se smejata in med ljudstvom je veliko veselje.) Zdaj pa pojdiva! — Kaj deš, pride tudi oče na svatbo? — Hahaha!

Nekateri.

Dobro, Ravbar! — Sto sreč! — Le brž pripravi pirovanje!

Ravbar.

Hej, vse jutro se že praži in kuha!
(Odide.)

Valuk

(se ozré na krog).

Ni nikogar več?

Ljudstvo.

Nikogar.

Valuk

(vstane).

Klicár, zatrobi! — Praznik se prični bogovom milim našim v čast in slavo, v čast Sventovidu,¹ ki je zmagal zimo

¹ Sventovid, kot Daždbog, bog svetlobe in toplote. Močno solnce in dolg dan je premagal zimo. Dobri bogovi so premagali hudobne bogove, bese.

in mraz in mrak, — in mladi **Vesni** v čast,
 ki vstala spet med cvetjem je in petjem —
 in vsem bogovom luči in ljubezni
 v zahvalo za le tá presrečni dan,
 kot običaji stari nam velijo.

(Klicarji zatrobijo trikrat. Na odru se lahko kar nadaljuje predstava brez vsakega odmora. Če se pa hoče odmora, pade tu zastor. V tem slučaju pa treba, da klicarji na novo zatrobijo, ko se spet dvigne zastor in se začne obredna slavnost na čast dobrim bogovom.)

Tretja slika.

(Med ljudstvom živahno gibanje in govorjenje. Vojniki praznijo prostor po sredi. Nekatere deklice ovenčajo z zelenjem in cvetjem kip in žrtvenik **Svaroga**, druge steljejo cvetje po tleh. Vse deklice so okitene s cveticami. Ko končajo to delo, se vrnejo za hip v ozadje. — Ako je med II. in III. sliko odmor, naredijo deklice vse to med odmorom, in ko se dvigne zastor, začne takoj sprevod. Deklice pridejo v parih, ovenčane s cveticami in zelenjem. Sredi med njimi stopa najlepše okitena, imenovana »**Vesna**«, pred njo stopa druga, ki nese »kukljo«, t. j. podobo »**Morane**«, boginje zime, narejeno iz slame in oblečeno v ženska oblačila. Počasi prihajajoč pojó in ko dospejo v ospredje, se uvrstijo v kolo. Na sredo stopita deklica »**Vesna**« in druga z »**Morano**« v rokah.)

Zbor deklet.

Morana vse hoče poledeniti,
 gore, doline, skalne višine,
 globoke potoke in bistre rečice.
Daždbog pa hoče razledeniti
 gore, doline, skalne višine,
 globoke potoke in bistre rečice.

Vesna¹ pa hoče ozeleniti
gore, doline, skalne višine,
globoke potoke in biste rečice. —

Vesna

(vpraša odpevši).

Kam je šla Morana?²

Vse

(naokoli odgovoré).

Daždbog² jo je z ognjem prepodil,
Perun² jo je s strelo ubil,
Stribog² jo je z vihro v reki potopil.

Vesna.

Zapojmo slavo Perunu, ki jo je ubil!

Vse

(pojejo).

Počrnela je črna gorica, o daj bože!
Izza nje vzšla je črna meglica, o daj bože!
Črna meglica, ovčič množica, o daj bože!

(Nadalje ena deklic deklamuje):

Vzšel pa za njimi silen junak³ je,
gonil pred sabo čedo ovac je;
pa se prepasal z vrbjo mladiko,

¹ Vesna, boginja pomladi.

² Morano, boginjo smrti in zime, torej zimo je
pregnalo vroče solnce, pomladanski grom in pomladanski
topli viharji.

³ Ta junak je bog Perun, bog oblakov in strele.

zanjo zataknil troje je trobelj:
 prva je troblja bila rožena,
 druga je troblja bila bakrena,
 tretja je troblja turova bila.

Oj, ko zatrobil v trobljo¹ roženo,
 šel glas je doli do pod gozdiča;
 oj, ko zatrobil v trobljo bakreno,
 šel glas je gori v strme pečine.

Vse

(pojó).

Oj, ko zatrobil v turovo trobljo,
 šli so glasovi v nebne višine! —

(Ako se hoče, se prepoje vso pesem.)

Vesna.

Perun je Morano ubil s strelo, me jo
 pa sežgimo!

Vse.

Sežgimo jo! — Sežgimo jo!

(Deklica z »Morano« jo nese na žrtvenik, družice
 jo spremijo in obstopijo. Vesna jo zažge.²)

Vse

(pojó).

Oj Morana, Morana,
 si sežgana, sežgana!

¹ Ko je zažrmelo.

² Še dandanes je ponekod ta navada, da sežigajo podobo zime.

Več ne pridi nam nazaj
v naš preljubi cvetni raj! —

(Se vrnejo in spet stopijo v kolo, kot prej. Vesna
hodi po sredi kola in vprašuje.)

Vesna.

Vesna je vstala!

Vse.

Resnično je vstala!

Vesna.

Li niste videle mojega Rabolja?¹

Prva.

Je šel snubit.

Vse

(pojó in plešejo v kolu).

Bedna moja ti glávica,
oj nesrečna mi úrica!
Kaj sem zlega si storila,
da sem Rabolja pustila!
Pridi, pridi, moj Raboljček,
jutri bova svatovala,
rano, rano v zarji zlati
na lepo cveteči trati!²

(Obstojé.)

¹ R a b o l j = sin Morane, boginje zime, je predstavitelj ene ali druge neprijetnosti in nadloge zime.

² Vesna se Rabolja, zime, boji, da se ne vrne, zato govori lepo o njem, se mu dobrika. Ko pa nazadnje izvé, da je že mrtev, je razposajeno vesela. V prvi pomladi se vedno bojimo, da ni zime še konec.

(Vesna vprašuje družice dalje, ali so videle nje-
nega Rabolja; vsakokrat dobi drug odgovor. Po-
vedó ji: »Odšel je po nevesto«, — »Obol-
lel je«, — »Je že umrl« in za vsakim odgo-
vorom zopet zaplešejo kolo in zapojó gornjo pesem:
Bedna moja ti glavica itd. — Pri pred-
stavi pa je dosti, da se le enkrat pleše in poje. —
V tem pride Vesnik, ki predstavlja pomlad,
mladenič, okiten od nog do glave z bukovim zele-
njem. Počasi hodeč se bliža deklicam.)

Vesnik

(poje).

Sam hodim, sam,
sam blodim, sam!

Vse

(pojó).

Pa Morano, pa Morano,
kam si jo dejal?

Vesnik

(poje).

Perun jo ubil,
Stribog utopil,
samo jaz, sirotek, v bedi,
v bedi sem ostal!

Vse

(pojó).

Že je došel Daždbog,
dá ti Vesno mlado,
s cvetjem okrašéno,
s cvetjem opleténo.
Krasno bo, lepša bo
od Morane zle!

(Vesnik odide vesel.)

Vesna

(reče).

Vesna je vskresla! Vesna je vskresla!
Radujmo se!

Vse

(pojó).

Že je Vesna vskresla, oj vskresla!
Kaj nam je prinesla?

Vesna

(deklamuje).

Oj, prinesla sem vam
dekliško lepoto.
Dekliška lepota
je kot letna rosa.
V medu jo močila,
v bistri vodi prala,
na solncu sušila,
na mizi likála,
jo v svílo zavila,
in v skrinjo jo skrila,
s ključem zaklenila,
jo danes vun vzela
in vam podarila.

(Zdaj pridrvé mladeniči, okiteni z zelenjem in cvetjem. Deklice naglo odstopijo. Mladičji imajo v sredi Vesnika. Zvonijo s kravjimi zvonci in trobijo na kozje rogove. Obstoje, na sredo stopi Vesnik. Za njimi, bolj zadej, stopa počasi in obstoji Rabolj, ki je do ušes zavít v kožuh, na glavi pa ima veliko kučmo. Ves čas gleda postrani na Vesno.)

Zbor mladeničev in deklet.

Vesna je vstala,
se k nam prikazála,
v zelenje odeta,
polna je cvetja.
Je šele prišla v deželo,
je je že vse veselo:
tičice v grmovju,
kukavica v bukovju,
rumene rožice lepo cvetó
in Vesno pozdravljajo srčno.

(Vesnik stopi pred kneza in se mu prikloni.
Knez mu dá dar.)

Mladeniči

(zapojó).

Veles vari vam živino,
vaše krave, vaše vole,
vaše konje, vaše svinje,
vaše kure, vaša teleta,
Vesna pa vaša lepa dekleta,
miši in grile pa bes naj pobere!

(Smeh med ljudstvom.)

Vesnik

(se ozré in ugleda Rabolja).

Kdo je ta?

Prvi mladenič.

Rabolj je, ki zalezuje mlado Vesno, da bi jo s svojimi ledenimi rokami zadavil.

Vesnik.

Ne bo je ne! Na žale¹ pojde in v grob!

(Vesnik se zaleti proti Rabolju, ki hoče ujeti umikajočo se Vesno. Spopadeta se in Vesnik spravi Rabolja pod se in ga zadavi.²)

Mrtev je, nesimo ga pokopat!

Vsi

(pojó).

Zdaj Rabolja zagrebemo
in pa Morane sine vse
in pa Morane hčere vse.
Morano odganjamo,
mladoletje trosimo,
boginjo Lado prosimo:
da nam polje oplodí,
nam živino pomnoží,
pošlje v naše nam družine
zdrave hčerke, krepke sine!

(Mladeniči odnesó Rabolja na nosilu, Vesnik jih spremlja. Dekleta se zopet strnejo v kolo z Vesno v sredi.)

Vesna

(vzklikne).

Vesna je vstala!

Vse.

Resnično je vstala!

¹ Žale, pokopališče.

² Običaj, ki je še dandanes v navadi med štajerci, kakor je razvidno iz Štrekljeve zbirke obrednih pesmi.

Vesna.

Ste li videle mojega Rabolja?

Ena izmed deklic.

Je že na žalah!

Vesna

(reče vesela).

Slava ti, mogočni Daždbog,
da je Rabolj moj že v grobu!

Vse

(pojó in plešejo kolo).

Leži, leži, kakor klada!
Jaz, kot jagodica mlada,
jaz, kot jagodica mlada
naj bi te imela rada!
Leži, leži, na dnu jame,
ker sedaj me drugi vzame.
Z nožicami zatoptala,
z ročicami zaploskala.

(Vse topotajo in ploskajo. Potem stopijo v polkrog ob obe strani žrtvenika. Mladeniči, še vedno okiteni, se vrnejo z Vesnikom ter se vstopijo za dekleta. Vesnik stopi poleg Vesne.)

Dekleta

(pojó).

Kukavica, Lado, zakukavala,
Lado oj Lado!¹

¹ Stara obredna pesem istrska. Kukavica že poje, Lada, boginja rodovitnosti, pridi!

Zakukavala, Lado, v črni gori,
 Lado oj Lado!
 V črni gori, Lado! na brstnem drevcu,
 Lado oj Lado!
 Na brstnem drevcu, Lado, pri hladni vodi,
 Lado oj Lado!

(Župani vstanejo.)

Valuk

(vstane).

Klicár, zatrobi! — Čast bogovom milim!

(Klicarji zatrobijo trikrat, ko poprej.)

Valuk

(stopi pred žrtvenik ter vrže prgišče žita v ponev).

Bogovi mili, stojte nam na strani,
 kot vi ste zmogli zimo, bese vse,
 varujte besov nas in vse nesreče
 in dajte nam, da vse sovraže zemlje
 naš meč poniža, vklopi in zatre!

(Vrže drugo prgišče žita v ponev.)

In dajte nam, da mir povsod zavlada,
 da v miru, v sreči živel bo Sloven,
 da v miru svoja polja bo oral,
 da v miru bo sadove znoja bral,
 da v miru pasel bo številne čede!

(Vrže tretje prgišče žita v ponev.)

In srečen vam darove bode žgal,
 hvaležen vam na veke bo ostal!

(Obrne se od žrtvenika in stopi v sredo med Vesnika in Vesno. Župani pridejo in obkolijo vse tri. Klicarji zatrobijo trikrat.)

Ljudstvo

(navdušeno, dolgotrajno).

Na veke živi! — Slava knezu! — Slava!

(K o n e c.)

Štempihar.

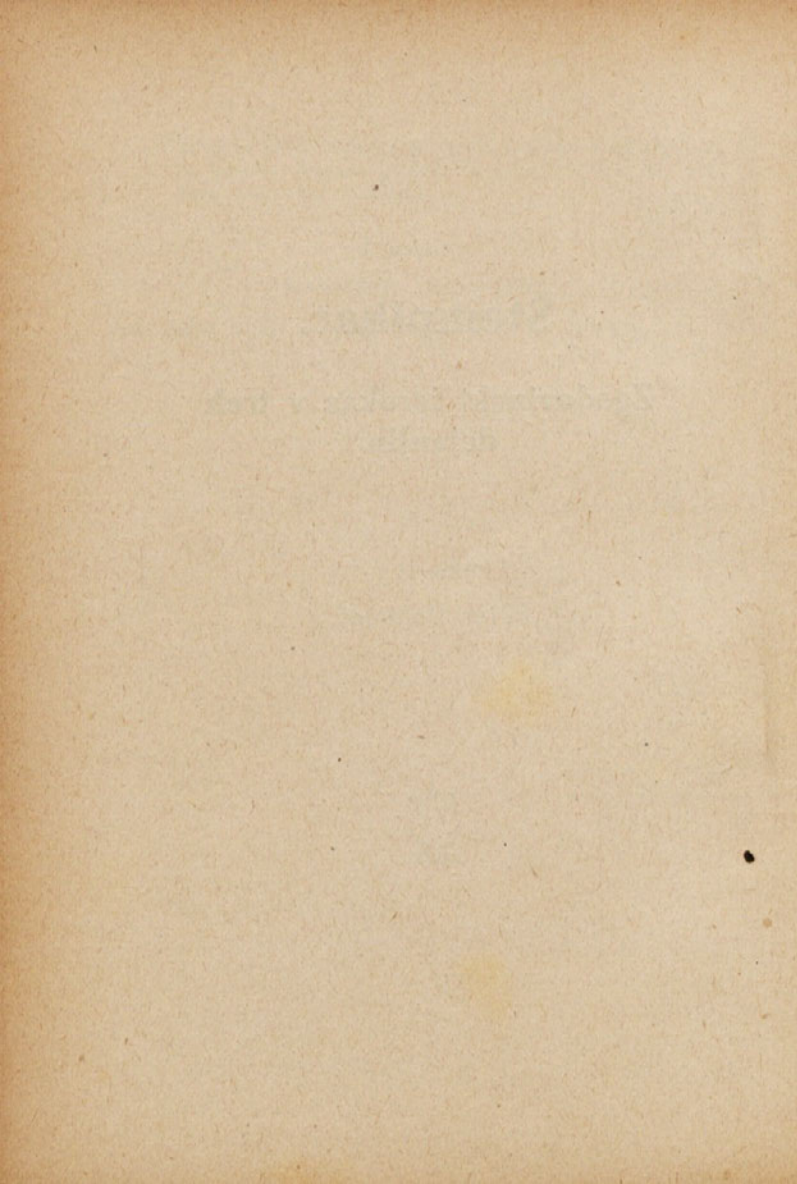
Zgodovinski igrokaz v treh
dejanjih.

Spisal

Peter Bohinjec.

Osebe :

Štempihar Jože, tihotapec raz Olševk.
Štempihar Jur, njegov brat.
Galja Alojzij, oskrbnik na Brdu pri Kranju.
Štajnar Karol, pisar na Brdu pri Kranju.
Vidic Miha, valpet na Brdu pri Kranju.
Knobel Pavel, } pomožna učitelja in cerkvena
Knol Jurij, } pevca v Kranju.
Oblanec, kovaški pomočnik pri stari Jahaški.
Žumer, pekar, }
Baltan, kovač, } meščani kranjski.
Jahač, krčmar, }
Špelica, Jahačeva hči.
Jahaška stara, vdova-posestnica.
Bukovnik, župan na Primskovem.
Zorman, županec na Suhi.
Likosar, } kmeta iz Predoselj.
Šravfek, }
Kobiljekar, } kmeta raz Visoko.
Pikeš, }
Likosarjev, } fanta iz Predoselj.
Šravfkov, }
Potratov, } fanta s Primskovega.
Košnekov, }
Zuzem, Jahačev pastir.

Kmetje, meščani, fantje, gospoda.

Dejanja se gode koncem 18. stoletja: prvo in tretje v
Kranju, drugo na Brdu.

Prvo dejanje.

(V lopi Jahačeve gostilne v Kranju na semanji dan, čez cesto kovačnica.)

Prvi prizor.

(Kmetje Likosar, Šravfek, Kobiljekar in Pikeš pri eni mizi, pri drugi Knobel, Knol, Žumer in Baltan, Jahač streže, pozneje Špelica.)

Likosar. No, no, Jahač, danes ga pa le prinesi še eno majoliko! Srce mi raja, ker sem prodal gavtrožo iz hleva. Dobra kravica, dobra plemenka, dobra molznica, le meso ni šlo nanjo. Če smo ji še tako stregli, zmeraj je bila prazna.

Šravfek. To je bilo zato, sosed, ker si jo kot telce pri polni luni odstavil.

Likosar. Pa ne samo to. Tudi huda je bila, kadar je zdivjala. Še Štempiharju bi se pred njo hlače tresle, čeprav držé šest mernikov prosa.

Kobiljekar. O Štempiharju pa kar molči, Likosar! Jahačev pastir je pravil, da se je spet vrnil s Hrvaškega.

Likosar. Kaj mi hoče Štempihar? Tobak ima res dober in poceni. A kaj je to? Plačam mu ga in sva bot.

Kobiljekar. Štempihar nima samo močnih pesti, ampak tudi bistro glavo —

Knobel. Ampak tudi široko vest, moraš reči. Tihotapec je, Boğu krade čas, cesarju pa denar.

Jahač. Tako pa tudi ni, Knobel! Štempihar je galant, daje Bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega —

Šravfek. Kolomanu pa, kar je Kolomanovega.

Knol. Kaj ima tudi »Kolomanov žegen«?

Šravfek. Pa celega ima. Pravil mi je Križman iz Suhe, ki ga je sam videl, ko je Štempihar Vebrovega fanta pritisnil na železen kol, da se ni mogel geniti.

Knol. Kako je vendar bilo?

Pikeš. Tisto pa jaz bolje vem, ker se je zgodilo v naši loki. Vebrov iz Suhe je hodil k tisti Kocinovi Urši na Visoko. Očetu pa to ni bilo všeč, ker je bila bajtarska. In je naprosil Štempiharja v Kranju na semanji dan, naj fantu »naredi«, da ne bo več maral zanjo. In res fant nekega jutra prijoka domov. Imel je ob raztegnjenih rokah železen kol, ki mu ga je Štempihar na plečih skozi rokave potisnil in ga za pestmi trdo povezal za rokave. Nič si fant ni mogel pomagati in očeta je doma prosil, naj mu kol odveže in potegne iz rokavov. (Vsi se smejejo.)

Knol. Glejte, da je res —

Knobel. Da je Štempihar tihotapec in čarovnik, da je res, kar sem jaz trdil, da ima široko vest. Prva in sedma božja zapoved je njemu le tako za parado. Poj, Jur! (Poje sam, zadnji dve kitici pri ponavljanju spremlja Knol, jodel pa tudi nekateri kmetje.)

Štempihar ima močno pest,

Pa tudi široko vest —

Udari, kamor more seč',
Vrniti škodo ni mu všeč.
O dija, dija, dija, djo.

Kobiljekar. To je prehudo, učenik! Štempihar je poštenjak in še duhovniki ga imajo radi.

Likosar. Kaj boš ti, Kobiljekar, ki si na dva kraja: desetino daješ na Brdo, tretjino pa v Velesalo. Štempihar pa daje vso tlako v Predkloster, torej je ves pod žensko komando, ti pa napol.

Špelica (vstopi hitro). Možakarji, o ženskah pa kar tiho! Kaj se bote repenčili, Likosarjev oče, saj vsi vemo, da pri vas žena nima toliko kredita, kolikor ga ima ščurek v ješprenčku.

Likosar. No, no, Špelica, kdo pa je tebe vrgel čez prag? Najbrže si že ves čas vlekla za vrati na uho naše pogovore, kakor ženske znajo.

Jahač. Špelica, tiho bodi, tiho, in pobriši mizo, ti pa, Likosar, ne zbadaj Kobiljekarja. Kaj imajo velesalske nune opraviti s Štempiharjem? Kobiljekar je le rekel o duhovnikih, da ga imajo radi.

Šravfek. Seveda ga imajo radi, ker ponočnjake preganja in farovško vino pije...

Jahač. Saj to ni nič hudega. Še prav je, da te divjake malo strahuje. Saj se človek ponoči še ne upa prikazati izpod strehe.

Pikeš. Imaš prav, Jahač! Kolikim je že Štempihar polomil peruti, da niso izleteli. Ajdovčevemu iz Hotemož je rebra potlačil, Pro-

senovemu iz naše vasi je noge izkrivil, Vebrovemu iz Suhe je roke uravnal, Križmanovemu je pa celo — pa ne smem povedati. (Se ozre na Špelico.)

Špelica. Lepe reči zagovarjate, Pikšev oče! (Jahač odide.)

Knobel. Imaš prav, Špelica! Za tiste fantovske je meni malo mar. Ali pomislite, možakarji, kaj je Štempihar meni napravil, v šoli, v c. kr. normalni šoli v Kranju! V moji pričujočnosti je izpeljal otroke iz šole in pognal na dekanovo njivo krompir pobirat. Kaj sem hotel? Mestnemu čuvaju sem povedal, pa je rekel, da ne gre Štempiharja loviti za nobene denarje.

Baltan. Kako da nisi ustavil otrok, učenik?

Knobel. Kaj misliš, kovač, da sem jaz Jozue, ki je solnce ustavil? Od strani sem gledal, kakor Mozesova sestra, kaj se bo zgodilo z deco. Otroci poznajo Štempiharja kakor mene. Kar udero se za njim, če ga le ugledajo, ker jim deli fige, rožiče in melisne jagode.

Žumer. Zapoj, Pavle, zapoj rajši tisto o Štempiharju. Je lepša kakor tista tvoja o krompirju, ki jo misliš dati v natis.

Knobel (poje kakor prvokrat).

Štempihar ima velik nos,
Junaku vsakemu je kos,
In kamor on se zaleti,
Se vse pred njim na tla zvali.

Pikeš. Nikoli ne bom pozabil, kako nas je nekoč napodil, ko sem še jaz fantoval. Precej

nas je bilo in smo ga klicali na boj tam pred Tupališkim znamenjem, tam, koder je Ostrovrhar Turke namlatil. Kaj pa Štempihar? Kar pograbi šprajec pri kozelcu in stopi proti nam. Mi pa smo jo potihem pobrali doli po cesarski cesti. Kaj menite, hrastov šprajec, to niso mačje solze! Kar igral se je z njim, kakor Knobel s palico.

Šraviek. Saj se tudi lahko. Ga je nekaj v hlačah. Sne pa toliko, kolikor Filistejec Goljat, ki je klical Davida na boj, ali pa tisti rimski cesar Maksimin, ki je pojedel na dan deset funtov mesa.

Špelica. Tisto je že res. Za malico pospravi najmanj štiri bokale vina. Kračmanova mati z Bele so pravili, da je Štempihar prišel lansko leto in naročil južino za sedem ljudi. Mati so postavili na mizo skledo obare za sedem mož, Štempihar pa je sam skledo izpraznil. Ko jim je plačeval račun, jih je stisnil tako močno za roko, da niso mogli štirinajst dni nič z njo.

Likosar. Kako pa tebi stisne roko, Špelica, kadar ti plačuje? Tebi jo mora šele stisniti, ker pri vas največ zapije.

Špelica. Oče, vi ste poredni. Jaz Štempiharju samo pomolim roko, dam je pa ne.

Šraviek. Oblancu jo pa tudi daš, ne samo pomoliš, Špelica!

Špelica. Zato ker je fant za to, Štempihar pa ni!

Kobiljekar. Štempihar pa fant tak, da ga mu ni para. Velik ni, pa je gost. Pleča ima taka kakor vol, prsi pa kakor Slemčev žrebec.

Knol. Kaj ga bote hvalili, ko ni hvale vreden. Požeruh je, da ga mu ni para.

Knobel. Poj, Jur! (Poje kakor prvokrat.)

Štempihar 'ma širok klobuk,
Kot bi razpel peruti čuk —
Dobi ga pod klobuk šele,
Do belega če pije dne.

Žumer. Kadar se ga nabere, je pa res strašen. Meni je potresel hišo, uprši se s pleči v strop, da so se vsa vrata in okna naenkrat odprla.

Baltan. Ne bodo še tako kmalu štirje mlatili pod mernikom, ako vaše matere rodé take junake.

Drugi prizor.

(Prejšnji, Galja, Bukovnik, Zorman.)

Galja (z volovsko žilo v roki, kmetje ga pozdravljajo, meščani mu namigavajo). Špelica, prinesi hrvaškega vina, ker danes utegnemo imeti opravka še s Hrvati.

Kmetje (v stran). Aha, Štempiharja misli.

Galja (sede k meščanom). Bukovnik in Zorman, sedita semkaj in pijta! Kakor sem vama rekel: Bukovnik, sporočite vsem Primskovljanom in Rupljanom, ki so pod brdsko graščino, naj pridejo v soboto zjutraj z vozovi na Brdo, da popeljejo žito na Javornik fužinarjem.

Bukovnik. Bodite brez skrbi, gospod oskrbnik!

Galja. Od vsake kajže naj pride po eden, da bodo merili in nalagali žito.

Bukovnik. Se zgodi, kakor je vaša volja, gospod oskrbnik!

Galja. Zorman, vi pa naročite kajzarjem na Predosljih, Suhi, Kokerci in Klancu, naj pridejo jutri kamen lomit in nalagat.

Zorman. Kakor je vaša volja, gospod oskrbnik!

Galja (proti kmetom). Danes se bote pa lahko s tobakom založili, možje, kajneda!

Likosar. A kaj, milostivi gospod, štempihar proda lahko svoj tobak, kolikor ga le ima. Saj se kar pulijo zanj. Pa nam ni toliko zanj, mi se držimo cesarskega.

Šravfek. Toliko mi je za štempiharjev tobak, kolikor za lanski sneg.

Galja. Ženske bolj cenijo kavo in hrvaško sol, kajneda, možje!

Špelica (oskrbniku z roko odmiguje).

Likosar. Za ženske bo pa Kobiljekar bolj vedel, ker gre večkrat v Predklošter kakor mi.

Kobiljekar. A kaj Predklošter in njegove ženske! Jaz odpeljem tretjino v Velesalo, desetino odnesem na Brdo — pa smo pri kraju. Kaj mene skrbi, kje ženske sol kupujejo. Toliko pa mi je že znano, da imajo velesalske nune prost uvoz čez mejo za svoje potrebščine. To so še njihove stare pravice od avstrijskih vojvodov.

Pikeš. Moja žena že ne mara za hrvaško sol.

Šravfek. Moja je še v roke ne vzame.

Likosar. Cesarska sol je le cesarska.

Galja. Le pazite, možje, da ne pridete v zagato. (Vstaja.) Tistile mežnarjev Jože s Kokerce je že prejle tekel z rotovža. Naložili so mu jih petindvajset na hrbet, ker je od tihotapecev tobak kupoval. Kako je že klical, Zorman, kaj si ti slišal?

Zorman. Aha, takole:

Jemini, jemeni, semenj,
Hrbet me srbi po njem.

Knobel. Jemini je bil oče kralja Savla. Kako, da je fant tega klical na pomoč? Bog vé, če je tudi res v nebesih?

Galja. Špelica, plačam! (Jo poboža po licih.)
Il mio amoretto! (Vsem.) Srečno! (Odide.)

Tretji prizor.

(Prejšnji brez Galje, Jahaška stara.)

Likosar. Eh, Špelica, Oblancu roko, Galjica — to ne bo rodilo dobrega sadu.

Špelica. Kaj pa veste napačnega o meni?

Šravfek. Za nas je že bolje, da nam Jahač sam nosi na mizo. Ali misliš, Špelica, da te nisem videl, kako si z roko majala proti oskrbniku, ko smo se o soli menili?

Špelica. Jaz nisem zinila besedice. Če sem pa z roko kaj zagrešila, pa naj bo. Pokličem očeta. (Odide.)

Knobel (za odhajajočo). Špelica, ti si naša! Bote videli, moji prijatelji, da bo tudi Štempihar pred Galjo Jeminija na pomoč klical.

Likosar. Kaj je res, Zorman, kar si pravil?

Zorman. Res je, res. A mežnarjev fant je bil sam kriv, ker se je bahal pri Jermanu s svojim tobakom. Mestni čuvaj ga je pa slišal.

Pikeš. Eh, Štempihar mu bo že vrnil.

Kobiljekar. Škoda bi bila, če bi Štempiharja zaprli.

Pikeš. Pa še velika. Jaz sem se tako privadil Štempiharjevega tobaka, da bi drugega še prenašati ne mogel.

Likosar. Možakarja, imata prav. Še meni se zdi, da bi mi bilo dolgčas, ko bi Štempiharja ne videl več.

Šravfek. Za ženske pa bo še večja sitnost. Čemur se ženska enkrat privadi, tega ne opusti rada. Res ni velika razlika, hrvaška sol ali cesarska, ali prepovedan sad diši zmerom bolje kakor dovoljen. Še celo pa, če je Štempiharjeva sol začarana. Pravijo, da jo poškropi s ceptečevo vodo.

Jahaška (vstopi z Jahačem). Ali ni Oblanca tukaj?

Vsi. Jaháčeva mama, pojte pit!

Jahaška. Hvala vam, možje! Sama ne vem, kaj je danes z mojim pomočnikom. Zmerom ljudje prihajajo v kovačnico, Oblanec pa lazi po sejmu okrog. Naveličala sem se že, sama se ukvarjati z družino. Kar prodala bi kovačnico ali pa dala v najem.

Likosar. Saj ste še v najboljših letih, mama! Kar ženina vam bomo preskrbeli, pa bo!

Jahaška. Likosar, ti si še vedno za šale!

Baltan. Vdova je za deset deklet. Škoda, da je moja Polona še tako živa.

Jahaška. Kadar Štempihar pride v Kranj, takrat je Oblanec ves pokoncu.

Baltan. Jaz vem, zakaj! Oblanec je bil kovaški vajenec v Tržiču. Ker so ga pri kovaškem cehu dostikrat na mizo položili in »oblali«, pa mu je Štempihar nadel ime »Oblanec«. Odtod njegova jeza na Štempiharja.

Bukovnik. Kaj tisto — tisto ni nič. Jaz vem, ker mi je Oblanec sam povedal. Enkrat je hodil Štempihar po Besnici. Pa ga je zalotil pod oknom Krtove Agate. In ga je privezal z vrvjo k oknu. Drugi dan je bila nedelja. Ljudje so šli k jutranjici in so našli Oblanca zvezanega pod oknom.

Jahaška. Prav je imel Štempihar. Kaj bodo taki fantalini lazili za dekleti, ker se nimajo na kaj ženiti.

Bukovnik. Ko bi vi, Jahaška, ponudili roko Štempiharju, pa bi se je ne branil, čeprav ne mara dosti za ženske.

Jahaška. Bo že maral, kadar mu sede v srce tista, ki mu je namenjena.

Likosar. To bi bila dva regimentna para: Štempihar — Jahaška, Oblanec — Špelica!

Jahač. Ne čenčaj, Likosar! Marsikaj veš, pa vsega ne veš. Daj rajši še za eno mero! Saj si kravo danes prodal!

Jahaška. Kajne, možje, Jahač pa vse vé, ker je Štempiharjev prijatelj. Ali jaz moram za Oblancem. (Odide.)

Žumer (za njo). Mama, le korajžo! Svet je okrogel in se vrti.

Knobel (poje).

Križasta ruta,
Pisan kamžol,
Dober tobak je,
Še bolj pa sol.

Kobiljekar. Ali Štempihar bo zapel drugačno pesem, ko izve, da so mu brata priprli na Brdu.

Likosar. Torej je vendarle res. Ti, Zorman, boš že vedel, zakaj.

Zorman. Zavoljo neke meje so prišli navzkriž tam na Prevojah. Štempiharjeva in Majerjeva njiva raz Visoko mejita. Majer je rekel brdskemu valptu Vidicu, da ima pravico pobrati vse snopovje na vzrateh, Štempiharjev Jur pa se je ustavil in trdil, da je polovica vzrat tretjina velesalskega samostana. V prepiru skoči Jur v Majerja, valpet se potegne zanj, priskočijo še ženjice in vržejo Jurja na tla; povežejo ga in odvedejo na Brdo.

Šravfek. Kaj neki bo naredil Štempihar?

Likosar. I kaj? Lomastil bo na Brdo.

Pikeš. Pa ga bodo prijeli.

Šravfek. Eh, Štempiharja bodo prijeli, ki nosi »Kolomanov žegen« pri sebi in se stori nevidnega, kadar hoče.

Žumer. Saj so ga že večkrat lovili, in kaj je bilo? Nič.

Baltan. Lansko leto ga je šest iblajtarjev napadlo. Enemu je potegnil puško iz roke in naklestil vseh šest. Kaj hočete?

Knobel. Kaj pa se ti tako držiš, Bukovnik, kakor bi te koklja brcnila? Ko bi bil ti tak Zoisov prijatelj, kakor je nakelski župan, bi bil že davno nosil zlato svetinjo na zlati verižici. Brez davka si, brez desetine, pa tako lep graščinski travnik uživaš zastonj. Kaj se ti mara!

Bukovnik. Jaz bi svetinjo drugam shranil kakor nakelski župan. Ko ga ni bilo doma, so mu prijatelji svetinjo vzeli, namesto svetinje pa položili marjaš-karte v omaro.

Kobiljekar. No, to je bila šala, ker rad igra. Svetinjo je pa vendarle dobil nazaj.

Knobel. Kobiljekar, tebi bo pa Štempihar priskrbel svetinjo, in sicer tako, kakor jo je mežnarjev Jože s Kokrice dobil danes na rotovžu.

Četrty prizor.

(Prejšnji, Štempihar.)

Štempihar (vstopi). Ali ni mestnega čuvaja tukaj? (Knobel in Knol se zmuzata natihem iz gostilne.)

Jahač. Danes ga še ni bilo. On se bolj Jermana drži.

Kmetje. Pojdi pit, Jože! (Vsi napivajo Štempiharju razen Šravfka.)

Štempihar. Sami stari znanci! Kaj pa ti, Šravfek, ti imaš slabo vest.

Šravfek. Slabo vest imajo tisti, ki so zbežali.

Štempihar (se obrne proti meščanski mizi). Saj res, moj dobri prijatelj Knobel je odšel brez računa. Šravfek, le glej, da ti ne odšravfam glave in jo zašravfam Knoblu na vrat, njegovo pa tebi.

Šravfek. Vem, da nečeš biti moj prijatelj. Jaz ti pa vendar povem kot prijatelj, da nekaj vem, česar ti ne veš.

Štempihar. Kaj spet šravfaš, šravfek?

Šravfek. Pa naj Kobiljekar pove, ki mu več verjameš kakor meni.

Kobiljekar. Kaj bomo skrivali pred tabo, Jože! Tvoj brat Jur se je sprl z brdskim valptom zavoljo snopovja na vaši njivi na Prevojah — i no, pa so ga zvezali in odpeljali na Brdo.

Štempihar. Kaj poveš! Jur zaprt na Brdu? No, no, dobro, da vem. Pri moji gorjači pri-segam, da ga izpeljem iz ječe, preden bo petelin dvakrat zapel. Kaj vse si izmislil ta Lah! Vidi se, da mu je za mojo glavo. Rad bi me ugnal v kozji rog, pa se bo zmotil. Ko bi jaz sam šel do barona Zoisa, gotovo mi brata takoj izpusti na beli dan. Pa ne pojdem. Kdor ga je zaprl, naj mu še odpre.

Kobiljekar. Kadar te ni dlje časa domov, je vselej kaj napak.

Štempihar. In vselej nam na Brdu kako zagodejo. A bom že tudi temu napravil konec. Le zanesite se name! Dober sem kakor med, hud pa kakor hren.

Kmetje. Na tvoje zdravje, Jože! Mi zidamo nate.

Štempihar. Hvala vam, možje, zdaj moram po opravkih. (Odide.)

Peti prizor.

(Prejšnji brez Štempiharja, Špelica.)

Likosar. Zdaj ti je pa trda predla, Šravfek! To si jo izvijal.

Kobiljekar. Kakor šravf.

Šravfek. Ali se boš z bikom bodel?

Žumer. Knobla si izdal, pa ti!

Šravfek. Človek se časih res tako ureže, da mu je žal vse življenje.

Likosar. Kako ti je pogum hitro zlezal za hlačni rob.

Šravfek. Koder nevidna roka deluje, tam je človeška moč bob ob steno.

Jahač. E, Štempihar ima več prijateljev kakor sovražnikov. Duhovniki so tudi zanj. Dobro srce ima. Ko so v Šenčurju in Olševku cerkev zidali, je Štempihar vse najtežje kamne sam znosil na zidovje. Samo Oblanec, ta je hud nanj.

Baltan. Saj je tudi lahko. Tako sramoto mu je napravil v Besnici.

(Knobel in Knol se vračata.)

Knobel. Le na glas, Baltan! Čeprav tiho pripoveduješ, imava midva vendarle tanka ušesa.

Šravfek. Kaj sta pobegnila, učenika?

Knol. Ali ne veš, kaj se pravi, nevidnega se storiti?

Knobel. Ne boj se, Šravfek! Brdski oskrbnik je Taljan in zvit kakor ovnov rog. Ta bo že naučil Štempiharja kozjih molitvic. (Poje.)

Štempihar bistro 'ma glavo,
Užene v kozji rog jih sto;
Pa brdski Lah je bučman zvit,
Ta dal mu bo pelina pit.

Špelica (vstopi). Oče, pojte vunkaj! Na cesti vas hočejo imeti. (Jahač odide.)

Knobel. Zdaj se bomo pa že bolj ogreli, ker je spet naša Špelica tukaj. (Poje deklamovaje.)

Lepa si kot kroparska kapelica,
Pridna si kot marljiva čebelica,
Kaj ti hoče klosterska ta celica.
Oj, ti naša in prisrčna Špelica!

(Poje.) Oj, Oblanec je zavber fant,
Poda se mu kovaški gvant.

Likosar (poje).

Štempihar pa je vorank fant,
Zato ne daje hlač v štant.

Vsi. Dija, dija, dija, djo.

Špelica (poje).

Ljubezen je goreča reč,
Razbeljena je kakor peč,

Ljubezen je goreča stvar,
 Kdo pač gasil bi ta požar!
 Dij, diji, djo,
 Dij, diji, djo.

Šesti prizor.

(Prejšnji, Zuzem.)

Zuzem (ne izgovarja šumevcev). Oh, kaj sem jaz videl, videl?

Špelica. No, kaj si videl, Zuzem?

Zuzem. Videl, videl, zabe sem videl. Spanov oca iz Naklega so jih pripeljali iz Trsta in kar lezejo po tleh. Pravijo, da so zelve. Ta zaba je pa res cuden tic, pa repa nima nic. (Vsi se smejejo.)

Knobel (poje, jodel pojó vsi).

Ta zaba je pa cuden tic,
 ki nima nikdar repa nic.

Diji, diji, djo,
 Dij, diji, djo.

Zuzem. In kako cudne oci ima ta zaba. Sele, ce jo v krop denejo, jih ven pomoli.

Knobel (poje).

Ta zaba ima cudne oci,
 V krop' se le jih ven moli.

Diji . . .

Zuzem. In kako cudno kozo ima ta zaba. Se parizar je ne zmecka; tako je trda kakor kamen.

Knobel (poje).

Ta zaba cudno kozo ima,
Da je parizar ne zmecka.

Diji . . .

Ta zaba cudno kozo ima,
Da je Stempihar ne zmecka.

Diji . . .

Zuzem. O, Stempihar jo pa zmecka. Le pojte ga vprasat, saj je zunaj. Ravnokar sta se prerekala z brdskim oskrbnikom. Ta mu ponuja celo vedro vina, ce vzdigne parizar Spanovega oceta. Na vozu je velik sod vina. Stempihar pravi, da ga bo vzdignil, samo skode ne bo placal, ce je bo kaj.

Knobel. To bo pa nekaj za oči.

Likosar. Pojmo pogledat. (Vsi odidejo na dvorišče od zadaj.)

Sedmi prizor.

(Oblanec, Špelica.)

Oblanec (prihaja skozi nizke duri, pred durmi kovaško nakovalo). To so norci. Boje se ga. Prijatelj je ima res dosti: mestni sodnik mu je naklonjen, predvorski in strmolski graščak mu dajeta potuho, duhovščina mu drži roko. Še baron Zois na Brdu bi ga raje imel prijatelja kakor sovražnika. Štempihar je zoper tlako, pa jo zna tako premeteno olepšati, da mu graščinski kar blizu ne morejo. Cesarja Jožefa hvali, da je tlako zmanjšal, cesarja Leopolda spet

povzdiguje, da je tako dober oče za tlačane. Malo se Štempihar meni za tiste iblajtarje, ki se jim kar hlačice tresejo, če ga zagledajo. Pa naj le Štempihar prodaja svojo modrost o cesarskih in graščinskih davkih, naj ima prijateljev, kolikor jih hoče, čeprav se pobrati s samim cesarjem —, pozabil pa vendar ne bo, ko ga je privezal na okno. Celo večnost naj se spominja, komu je nadel priimek »Oblanec«. Kaj sem mu hotel? Pa mi je naredil tako sramoto. Preselil sem se iz Tržiča v Kranj, pa priimek in slab glas me tudi tukaj spremlja. Nihče ne pozna kovaškega pomočnika Jurja Zlateta iz Besnice, pač pa kovača Oblanca. Za to že Štempihar skrbi. A naj le še čaka njegov nos: mu bom že jaz sled zmešal. (Čuje petje.) Špelica poje, moja Špelica!

Špelica (poje v ozadju).

Zapri za sabo duri
In hitro peč zakuri,
Da se ogrel bo Juri,
Oj ta prečrni muri . . .
Diji, diji, djo,
Diji, diji, djo . . .

Oblanec. Špelica!

Špelica (se prikaže). Jurček moj, ti si tu?

Oblanec (jo prime za roko). Špelica, ti se norčuješ iz mene?

Špelica. To je iz same ljubezni, Jurček, ker te imam rada.

Oblanec. In če me imaš res rada, mi pomagaj. Veš, temule brentežu od Štempiharja

moram eno zagosti, da me bo pomnil kakor jaz njega.

Špelica. Jur, pusti ga! Saj moramo pozabiti. Ni drugače.

Oblanec. Ne morem, Špelica! Gre za mojo čast.

Špelica. Malo ti bom že pomagala, toliko da rešiš svojo čast. A glej, da krotiš svojo jezo. Če boš segel predaleč, boš sebe in nasprotnika ugonobil. Kaj ti pomaga potem rešena čast? Kaj če meni čast, če pa tebe ne bom več videla?

Oblanec. Ne boj se zame, Špelica! Samo moja bodi in mi sporoči, če kaj izveš. Ako sama ne moreš, pa Zuzma pošlji.

Špelica. Nekdo gre. Srečno, Juri! (Odide brzo.)

Osmi prizor.

(Oblanec, Zuzem.)

Zuzem (prihaja). Jure, ves kaj, Stempihar je tukaj. Vse leti za njim. Velikansko culo tobaka je prinesel iz Hrvaskega. In soli — toliko je ima, kolikor noben trgovec v Kranju. Tobak je spravil v oglu tam za kovacnico. Na Jahacevem dvoriscu je pa taka rec, da si jaz se v hlev ne upam.

Oblanec. Kaj pa takega, Zuzem?

Zuzem. Spanov oca iz Naklega so pripeljali voz vina tam od Gorice. Brdski oskrbnik in se vec drugih so stavili s Stempiharjem, da ne vzdigne voza. Stempihar pa je zlezal pod voz,

se je oprl s hrbtom v legnarje, dvignil in trescil voz na tla, da so obroci pri sodu popokali in je vino teklo po tleh. To smo pili sladko rebuljo. Jaz sem legel kar pod voz in vino je kapljalo samo v usta. Pri moji kokosi, to smo se ga navlekli. Oskrbnik je moral Spanovemu ocetu vse vino placati in se sod mora dati popraviti.

Oblanec. Pojdi, Zuzem, in poizvedi, kam pojde zdaj Štempihar. Če sam ne utegneš priti povedat, pa Špelici sporoči.

Zuzem. O, Spelici pa rad, ker je tako fletna in se tako smeja, kakor bi zelod stresal. (Odide.)

Deveti prizor.

(Oblanec, Štempihar, Jahaška.)

Oblanec. Srce se mi smeja, ako pomislim, kako se bo morda že jutri Štempiharju nos obesil. Skoro mi ne more izpodleteti moj načrt, ki ga hranim na dnu srca. Ha, ha!

Štempihar (vstopi). No, kaj se smejaš sam sebi? Dobro ti gre, kakor vidim, in za to se imaš meni zahvaliti, Oblanec!

Oblanec. Tebi?

Štempihar. Meni, meni. Ko bi te jaz ne bil krotil v najhujših letih, bi ne bil nikoli prilezel do kovaškega kruha. Sicer pa je ta račun že davno poravnan in danes mi boš napravil nov račun. Seveda ga boš najprvo zaslužil. Vidiš, Oblanec, moja gorjača se je izbosila in mi jo podkuj iznova. Potreboval jo bom prav kmalu. Saj veš, da je moj brat zaprt na Brdu in bo

treba dobro pritisniti na grajska vrata, da se odpró.

Oblanec. Nimam nikogar, da bi dvigal veliko kladivo.

Štempihar. Za to bom že jaz poskrbel.

Oblanec. Imam tudi premajhen ogenj za tako podstavo.

Štempihar. Pa naredi večjega!

Oblanec. To vse stane denarce, Olševčan!

Štempihar. Štempihar pa je mož za to, da plača, Besničan! (Položi cekin na nakovalo.) Plačam naprej.

Oblanec (sprejme gorjačo). Boš pa tedaj ti meh gonil, Jože!

Štempihar. Za tvoj meh bo dovolj moj palec, Juri! Zdaj pa še povej, kje je moja cula?

Oblanec. Skrbi mene tvoja cula.

Štempihar. Zakopal sem jo v oglje za kovačnico. Pa je ni. Bila pa je še pred kratkim.

Oblanec. Ne morem nič za to. Zakaj spravljáš tobak v oglje brez moje vednosti?

Štempihar (prime za gorjačo in udari z njo ob tla). Le počasi, Oblanec! Ne pozabi, da je moja gorjača še dovolj močna, da ti ogreje hrbet.

Oblanec. Saj vem, da si moj stari prijatelj. Nimam rad opraviti s tabo. Toliko ti pa vendar povem, da za tvoj tobak ne vem.

Štempihar. Nič se ne boj — jaz bom za tobak že izvedel. Gorje ti, če si ga ti odnesel.

Jahaška (vstopi). Vendar enkrat v kovačnici. Ves božji dan te ljudje iščejo, ti pa po trgu tavaš. Noben tržen dan ne zaslužiš niti jela,

kaj šele plačila. O, kaj si ti tukaj, Jože? Kaj pa to pomeni?

Štempihar. Svojo gorjačo sem mu prinesel v popravo, pa se je menda boji v roke vzeti.

Oblanec. Za veliko kladivo mora biti pomagač, mojsterca!

Jahaška. Skoči po Jahačevega pastirja. (Oblanec odide.) Takoj mora biti gorjača podstavljena, zato, ker je tvoja, Jože!

Štempihar. Vem, da ste moja prijateljica, Jahaška!

Jahaška (se sladko nasmehne, stopi bliže in zašepče). Še več kakor prijateljica!

Štempihar. Hvala vam za to, mama!

Jahaška. Ti si trd, pa imaš dobro srce.

Štempihar. Mehko kakor vosek, mojsterca!

Jahaška. Srečna bo, ki te dobi za moža.

Štempihar. Na ženitev ne mislim.

Jahaška. In če se premisliš?

Štempihar. Vzel bi vas za ženo.

Jahaška. Ne viči me, saj sva vrstnika.

Štempihar. Vi ste meščanka, jaz sem kmečki človek. Ne morem.

Jahaška. Jaz bi te snubila, ko bi se ti ženil.

Štempihar. Ko bi se premislil, pa bi potrkal na vaša vrata.

Jahaška. Nič ne trkaj, Jože, kar vstopi, kadar prideš. Jaz bom nate čakala. Ti ali nobeden!

Štempihar. Na ženitev tako nisem mislil doslej, pa še ne vem, če bom? Oblaki se zbirajo nad mano. Pa naj se le. Zmerom ne more biti jasno.

Jahaška. Bi bilo tudi dolgočasno: zmerom lepo vreme!

Štempihar. Nastavljajo mi pasti, pa se sami love vanje. Vsak si služi kruh, kakor vé in zna.

Jahaška. Jože, jaz sem za tvojo sol. Kakor rečeno: ti ali nobeden! (Odide, stisnivši mu pest.)

Štempihar. Hvala vam, mojsterca! (Sam.) Ženske se ujamejo s soljo, kakor ovce, moški pa s tobakom. Vsak po svoje. Vsak zase, Bog za vse. Ne bojim se ne briča, ne hudiča — bojim se samo Boga in cesarja. (Odide.)

Deseti prizor.

(Oblanec, Galja.)

Oblanec (se vrne). Ha, ha! Kdo bi si mislil? Če sem prav slišal za zidom, je Štempihar ženin. Ha, ha! In moja gospodinja nevesta. Ljubezen sta si napovedovala. Ženske lovi s soljo, je rekel, moške pa s tobakom. Mene torej misli nasukati s svojim tobakom. Se boš urezal, Olševčan! Tvoj tobak je že pod varno streho.

Galja (vstopi). Kovač, tam na dvorišču je španov sod iz Naklega. Napravi mu nove, železne obroče. Bom že jaz plačal.

Oblanec. Kako, da vas je tihotapec prevaril, gospod oskrbnik? Naj bi sam plačal škodo, ki jo je povzročil.

Galja. Dedec je pretkan. Si je že naprej izgovoril, da slučajno škodo plačamo mi.

Oblanec. No, danes bo pa Štempihar pil in plačeval. Cel Kranj bo pil na njegov račun. Pa ni vraga, da mu ne bi prišli blizu. Le poslušajte me, gospod oskrbnik! Štempihar je spravil svojo culo tobaka tamle v oglu. Jahačev pastir mi je to povedal. Jaz pa sem culo dvignil in zavlekel v svoje stanovanje. Pošljite hlapce, naj culo odneso na Brdo. Prepričan sem, da pride Štempihar po njo na Brdo. In takrat lahko ujamete tička.

Galja. Ali misliš, da pride k nam? Ne verjamem, je preveč prebrisan.

Oblanec. Pa tudi predrzen. Ne skrbite za to. Sicer pa imate tako njegovega brata zaprtega pri vas in gotovo pride ponj, da ga reši — če ne tako, pa tako. Sicer je pa to moja skrb, da pride. Samo dobro preudarite, kako mu nastavite past.

Galja. Così sia! Daj mi roko!

(Zastor se zažrne.)

Drugo dejanje.

(Na Brdu pred gradom.)

Prvi prizor.

(Tlačani: Likosarjev, Šravfkov, Potratov, Košnekov nakladajo v ozadju kamen na voz.)

Likosarjev. Alo, fantje, primite!

Šravfkov. Saj smo štirje. Ga bomo vsaj. Ti, Potratov, o tebi pravijo, da vzdigneš vrečo pšenice v merniku. Poprimi!

Košnekov. Kaj misliš, da je kamen žito? Kamen ima zobe. Štempiharjev Jur z Olševka je zaprt tam doli na voglu graščine. Ponj ga naj pošlje oskrbnik. On je strašno močan.

Potratov. Kaj bo ta proti bratu! Brat Joža je močan kakor medved.

Vsi. To je pa res!

Potratov. Vam bom jaz povedal, kako je nesel celo strešno na zid. Govekar s Klanca je stavil novo ostrešje na hišo. Ravno malicali smo. Kar pride Štempihar mimo in pravi: »Vam bom pa še jaz malo pomagal, če mi boste dali piti.« In prime za strešno, pomislite, celo strešno, jo naloži na rame in nese sam po odrih na zid.

Košnekov. Meni so oča pravili, da je gnojni koš zagнал čez Ciperletovo hišo. Doma pa je sekiro tako zasadil v tvalo, da je nihče več ni mogel izpuliti.

Šravikov. Seveda, lahko vzdigne in meče in udari, ker zna čarati.

Likosarjev. Ko bi znal čarati, bi bil že davno tlako odpravil. Saj je dober človek.

Košnekov. Moj oča pravijo, da bo zadnja tlaka odpravljena na sodnji dan ob treh popoldne.

Potratov. Poglejte, pogledajte, kdo jo pa tamle sem tako počasi maha?

Šravikov. Ta pa ni kar tako. Kakor bi medved tacal po stezi.

Likosarjev. Meni se vse tako zdi, da je Štempihar.

Košnekov. Kadar se od volka menijo, pa volk pride.

Šravfkov. Le potihem govori, Košnekov. Ako te Štempihar sliši, ti premelje tvoje drobne kosti, da boš tri solnca videl.

Košnekov. Pravijo, da se je vragu zapisal s svojo krvjo. Tisti Sajovčev z Olševka mi je pravil, da je Štempihar jahal nekoč kobilo iz vode. Kar naenkrat skoči s kobile, ta pa se pred Andercem zaobrne in se mu smeja. Sama mega vraga je jahal.

Potratov. Meni so pa oča pravili, da je Štempihar prišel s stricem v Udni boršt po drva. In sta tam zavožno rake lovila. Kar pride hudič in hoče Štempiharju vse rake iz cajne pobrati. Že stegne svoje kremplje po cajni, kar jih umakne in zavpije: »Ne morem, rakar ima sv. Štefana kamen v malhi.«

Šravfkov. No, potlej pa vedi, ali je zapisan hudičem na rep ali svetnikom na glorijo?

Drugi prizor.

(Prejšnji, Štempihar.)

Štempihar. Fantki, vi kličete vse svetnike na pomoč, pa ne morete vzdigniti tega kamena.

Likosarjev. Pa ga ti vzdigni, Štempihar, ki imaš tako roko kakor grajski medved!

Šravfkov. Ti boš pa vraga poklical.

Štempihar. Ti si Šravfkov, te poznam. Tak si, kakor tvoj oče. Mavra, ki ima sedem barv, pa vsaka drugačna.

Likosarjev. Ne zameri mu, Jože, je ves vražast, kakor njegov oče.

Štempihar. Vražast je, ali zato jaz nisem vražji. Fantje, vi preveč svetnikov pokličete, pa se vrag vmes pomeša. Jaz pa bom poklical samo enega. Odstopite! (Vzdigne kamen in ga postavi na nosilke.)

Šravfkov (proti fantom). Svetega Štefana je poklical, ker je patron za kamenje. Ali ni Potratov pravil, da ima Štempihar v malhi kamen svetega Štefana?

Potratov. Aha, blagoslovljeno sol sv. Štefana.

Štempihar. Prav imaš, fant! Sol nosim jaz sam iz Hrvaške, blagoslovi mi jo pa šenčurski kaplan na svetega Štefana dan v Srednji vasi. Ali zdaj mi pa še povejte, kje stanuje grajski oskrbnik.

Likosarjev. Ti bom jaz pokazal, Jože! Tudi za tvojega brata vemo, kje tiči. Tam na voglu zadnja železna vrata so, skozi katere se pride do njega. Saj vemo, da si prišel ponj. Samo tako lahko ga ne boš rešil, kakor si ti misliš. Oskrbnik je trd mož.

Štempihar. In Zois mehka duša. Sicer je pa to moja stvar.

Likosarjev. Ne bo treba kazati. Glej, oskrbnik se bliža.

Tretji prizor.

(Prejšnji, Galja, Vidic.)

Galja. Kaj pa mečkate, fantje? Ali še niste naložili?

Likosarjev. Je že naloženo. Ali vseh kamenov nismo mogli sami vzdigniti. Ta-le nam je

pomagal in zaslužil, da mu privoščite kupico vina.

Galja. Kaj pa ti tavaš tod okoli? Kdo ti je dovolil tacati po našem vrtu?

Štempihar. Jaz sem Jože Štempihar, tihotapec z Olševka. Zvedel sem, da hranite moj tobak, ki sem ga zakopal v oglje pri kovačnici stare Jahaške.

Galja. Pa si mogočen možiček ti!

Štempihar. Kar znese. Vse se mora poravnati na tem svetu. Na onem svetu se ne vrača več, ampak samo sodi. Torej, kje je moj tobak, gospod oskrbnik?

Galja. Vidic, pokaži mu vrata od kleti, koder je shranjena njegova cula.

Štempihar. Jaz ne grem ponj. Kdor ga je znesel doli, naj ga prinese še gori.

Šravkov. Jože, nikar tako! Se boš preveč zameril gospodu.

Štempihar (dvigne gorjačo). Kaj se ujedate, fantički? Kaj vas to skrbi? Le pojte naprej s kamenjem in bodite veseli, da sem vam kamen naložil. (Fantje zbeže.)

Galja (Vidicu). Ta človek je od vrağa. Ni šel na led. (Štempiharju.) Ti si tihotapec. Ali ne veš še, da je tihotapstvo prepovedano?

Štempihar. Po božji postavi ne. Posvetna postava se pa da časih stegniti, časih skrčiti, kakor že nanese in je volja sodnikova.

Galja. Ti ne spoštuješ posvetne oblasti. Ali ni tudi ta od Boga?

Štempihar. Tisto pa, gospod oskrbnik! Cesarja imam tako rad kakor samega sebe. Cesarica Marija Terezija, čast in hvala ti, ki si nam rodila Jožefa! To je bil cesar za kmeta! Meni je bilo zmeraj žal, da sem se preveč debel izlegel in me cesar ni mogel uvrstiti med druge vojake. Tudi bi mu preveč komisa pojel in preveč prostora zajel...

Vidic. Kaj se primerjaš s cesarjem?

Štempihar (sune Vidica, da pade; Vidic se pobere in gre). Kaj se ti vtikaš v to?

Galja. Ali ne veš za cesarsko postavo, da se ne sme čez mejo tihotapiti tobaka, soli in kave?

Štempihar. Cesarske postave za to ni, ampak deželna, pravzaprav graščinska.

Galja. Mi dajemo davek, denarni in krvni... Iblajtarji so cesarski služabniki...

Štempihar. Pustimo cesarja, gospod oskrbnik! Kaj se bomo prerekali! Cesar je na Dunaju. Vi ste brdske, mi pa velesalske graščine. Vaš gospodar je Lah, vi ste Lah; moj oče — Primož so bili, mati pa Eva — moj oče so rekli: »Kdor ima za soseda Laha, ta nikoli nima gmaha.«

Galja. Le kar pojdi, od koder si prišel. Vesel sem, da nisi naš podložnik. (V stran.) Tutto perduto! (Odhaja.)

Štempihar. A vas vseeno lepo zahvalim, da ste mi tobak shranili. V Kranju bi ne bil tako brez skrbi.

Četrty prizor.

(Štempihar, brat Jur.)

Štempihar. E, laška smojka, ni še vse tutto perduto — šele bo! (Ogleduje železne duri v zidovju.) Zdaj bo treba misliti hitro na brata in culo. Za svojo culo vem, kje je, ali za brata ne vem, kje je. Za tobak mi je oskrbnik milostno dovolil, da ga vzamem, kakor bi bil njegov. Za brata ga niti vprašal nisem. Torej bo treba spet kontrabantiti. Fantje so mi rekli, da tiči Jur pri zadnjih vratih. A katera so zadnja vrata, ker ima grad štiri vogle, pa nobenega kota od zunaj. (Stopa gor in dol in pri vsakih durih natihem kliče.) Jur, Jur, Jur!

Jur (za durmi). Jože, ali si ti?

Štempihar. Jaz sem, jaz, Jože, tvoj brat!

Jur. Ali si me prišel rešit?

Štempihar. Seveda. Stopi v kakšen kot, da te kaj ne doleti.

Jur (zamolklo). Zdaj pa le, Jože!

(Štempihar udari z nogo v železne stare duri, ki zlete na sredo ječe.)

Jur (se pokaže). Mari ti Bog, Jože! Beživa.

Štempihar. Se ne mudi tako. (Mu poda roko.)

Jur. Povem ti pozneje, kako sem prišel semkaj.

Štempihar. Jaz pa tebi, kako sem zate izvedel.

Jur. Le brž, da naju kdo ne zasači.

Štempihar. Ne boj se, Juri! Sem ravnokar Lahu že toliko posmodil pod nos, da se bo

desetkrat premislil, preden gre naju lovit. Preden pa greva, stopi še v to-le klet in privali vunkaj mojo culo tobaka.

Jur. Tobaka?

Štempihar. Le brž! (Ga porine v klet.) Jaz bom na straži. (Sam.) Smrdi mi ta brdska štiri-vogelnica. Sama laška kri je v nji in Lah ni gorenjska duša. (Jur privali culo na vrh stopnic.) Zdaj pa le pojdiva. (Oprta culo.) Da pa ne bodo mislili, da se jih bojiva, pojdeva najprvo v Odemševo krčmo, da se malo podpreva. Lah pa naj zbira grah. (Odideta.)

Peti prizor.

(Galja, Štajnar, Vidic.)

Galja. Nikogar nikoder! No, da smo se odkrižali le tega telebana Štempiharja. Je od samega zlodja, gospod pisar, ali ne?

Štajnar. Nima samo močne pesti, ampak tudi bistro butico.

Galja. Moj poizkus se je popolnoma ponesrečil. Da bi ga dal ujeti, ni varno. Tudi mi je baron Zois naročil, naj mu ne delam sile. Zaveznikov ima dovolj tudi pri naših podložnikih, in kdo vé, če bi se ga tlačani lotili, ko bi jim ukazal?

Štajnar. In ravno ta trenutek jim je dobroto storil, ko jim je kamen dvignil. Je res tiček.

Galja. Ej, Oblanček, ti si prelahak, da bi Štempiharja dvignil. Pustimo ga, naj gre, kamor hoče. Res, da me je pogrelo v dno duše, ko mi

je zabrusil v obraz zabavljico o Lahu, ali pre-
mačal sem se: saj mu imam brata zaprtega. In
to tudi nekaj odleže. Ali ste slišali, gospod
pisar, tisti ropot malo poprej?

Štajnar. Kaj bi ga ne bil slišal? Menil sem,
da je potres.

Galja. Samo z vrati ni nikdo tako močno
zatreskal, ker se je cel grad potresel. Gospod
baron me je poklical v sobo. Voziček, v kate-
rem presedi po ves dan, se je potresel, da se je
hotel prevrniti.

Štajnar. No, gospod baron veliko misli, ker
je tako učen; morda so ga živci tako razburili...

Galja. Kaj pa spet ta ropot pomeni?

Vidic (vstopi zasopljen). Gospod oskrbnik!
Ga že imamo.

Galja. Koga?

Vidic. Štempiharja smo ujeli.

Galja. Kako neki? Kaj ni odšel domov?

Vidic. A, kaj še? Vi še morda ne veste,
da je odpeljal brata iz ječe? Poglejte tam od-
prte duri!

Galja. Corpo di Baccho! Kako je to mo-
goče?

Štajnar. Zdaj pa vemo, zakaj je bil potres.
Štempihar je razbil železne duri.

Galja. Kanaliija! In kako ste ga ujeli?

Vidic. Nič se ne bojte, zdaj je naš. Oblanec
je prišel k Šravfku in mu prinesel sveder za
kamen vrtati, ker Šravfek sam nima take pri-
prave. Potem sta šla k Odemsu likof pit. Tam
sta spala za mizo Štempihar in njegov brat.
Najela in napila sta se, pa zaspala. Oblanec

hitro poišče vrvi in potihem zveže oba. Ko sta bila zvezana, gre iz hiše in zagleda mene, ki sem šel ravno po cesti. Pove mi, kaj je storil. Jaz brž pokličem grajske hlapce, ki so vezali snopje na njivi. Vse to se je vršilo, kakor bi vi alarm napovedali. Ljudje so vreli skupaj in kmalu jih je bila polna hiša.

Galja. Kaj pa Štempihar?

Vidic. Rjovel je kakor bik, ko smo ga zbudili. Napel je vse moči, da bi vrvi raztrgal, pa ni šlo. Prevečkrat je bil prevezan.

Galja. Nisem mislil, da je Oblanec tak tiček. Vidic, naj pripeljejo hlapci semkaj oba Štempiharja.

Vidic. Ju že ženó. Se nič ne ustavljata.

Galja. Jaz grem barona za svet vprašat. (Odide.)

Šesti prizor.

(Štajnar, Vidic, Štempiharja, Oblanec, tlačani, hlapci.)

Štajnar. Da bi ga Zois le ne izpustil. Imel bi ga rad, samo da bi se podal.

Vidic. Obljubil mu je baje vso prostost, ako ostane v gradu. Ali Štempihar ne mara dati slovesa tihotapcem.

Štajnar. Saj bi bil nespameten, ko bi se odpovedal tihotapstvu. Zdaj je gospod, potem bi bil tlačan. Vse ga ima rado, samo mi ga zalezujemo, ker ga moramo.

(Šum nastane, Štempihar se prikaže z zvezanimi rokami ob ledjih, brat pred njim, zvezan za roke na hrbtu, zadaj hlapci in tlačani.)

Štajnar. Štempihar, kaj to pomeni? Tak hrust, pa zvezan!

Vidic. Čarovnik je: zakaj ne začara hlapcev in vrvi bi odletele?

(Štempihar potegne nožiček iz žepa, prereže trikrat bratu vrv na hrbtu, Jur poskoči in zbeži.)

Vidic. Oho, kaj pa to? Jur je zbežal.

Štajnar. Kdo ga je odvezal? Primate ga! No, klade (tlačanom), ali se bote premaknile?

Vidic. Ali vam nisem pravil, da je Štempihar čarovnik?

Šravfkov. »Kolomanov žegen« mu vzemite, pa gremo loviti Jurja.

Štajnar. Drugim pomaga, sam sebi ne more.

Likosarjev. Jaz ga že ne grem loviti.

Košnekov. Jaz tudi ne.

Šravfek. Ne grem za nobene denarje. Čarovnika boš lovil — aha!

Štajnar. Štempihar, ali si res čarovnik? (Štempihar le molči.)

Vidic. Če si, si izgubljen. Na grmado te bodo djali in sežgali.

Oblanec. Ali ga vidiš, Štempihar? (Kaže na svoj nos, razkorači se pred Štempiharjem. Ta se zakadi proti Oblancu in ga sune z glavo, da je Oblanec pal vznak, z glavo v steno, in zavpil.) Oh, moja glava je proč!

Štajnar. Odnosite ga!

Vidic. To je zverina, ne človek! (Odide.)

Štajnar. Tudi zverina se ukroti. In se bo tudi Štempihar. Ne bojte se!

Sedmi prizor.

(Prejšnji, Galja, Jahaška.)

Galja. Štempihar, zdaj si v naših rokah.

Štempihar. Zdaj sem, ker hočem biti.

Galja. Tako? Kje je brat njegov?

Štajnar. Ta je že na planem. Ušel je. Nihče ne vé, kako, in vsi sodijo, da je Štempihar čarovnik.

Galja. Ali si res, Štempihar?

Štempihar. Povejte mi, zakaj ste me zvezali? To je vaša stvar.

Galja. Ali nisi svojega brata odpeljal brez naše vednosti? Kdo ti je dal pravico razgrajati po gradu in razbijati duri?

Štempihar. Odkod imate vi pravico meni jemati tobak?

Galja. Mi imamo oblast.

Štempihar. Ki vam jo je cesar Jožef vzel.

Galja. In cesar Leopold spet vrnil.

Štempihar. Pa mi za to ne vemo.

Vidic (nastopi). Gospod oskrbnik, neka ženska želi nujno govoriti z gospodom baronom.

Galja. Naj pride semkaj. (Vstopi Jahaška.)

Jahaška. Jože, kaj si storil, da so te zvezali kakor razbojnika?

Štempihar. Mojsterca, telesno delo usmiljenja, ker sem jetnika rešil.

Jahaška. O, saj sem vedela, da si ti pošteniak!

Galja. In vi poštena žena, ker kupujete tihotapsko sol in kavo, kajneda, mojsterca!

Jahaška. Sol gor ali dol, prosim, da me naznanite pri gospodu baronu.

Galja. Nimam vzroka, ne volje za to. Le pojte domov svojemu pomočniku rane obvezavat.

Jahaška. Jaz ne poznam več svojega pomočnika. Le vi mu izpirajte črepinjo in mu priskrbite kruh, pri meni je že opravil za vselej.

Galja. Kaj nimate nič srca in ženska ste?

Jahaška. Nad mojim srcem niste vi gospodar. Ali mene k baronu, ali Štempiharju prostost — kar hočete. To je moja zadnja beseda.

Galja. Ne bom se prerekal z vami. Tudi ne s Štempiharjem. Vam, mojsterca, povem samo to, da se ne prenažite z odpovedjo službe Oblancu, tebi pa, Štempihar, sem prišel naznanit samo naročilo barona Zoisa: »Če se greš namreč metat z grajskim medvedom in ga vržeš na tla, pa si prost.«

Štempihar. Gospoda bi se rada z mano zabavala, kajneda! In Štempihar ji privošči to veselje, samo da bo gospoda mož-beseda. Vam ne verjamem dosti, gospod oskrbnik, gospodu baronu pa verjamem. On je mož. Škoda, da mu je Bog naložil na pleča tako hudo udno bolezen. Z njim se dá govoriti. Če je torej res, kar ste govorili v imenu graščaka — vsi tukaj ste za priče — vam povem, da sem pripravljen na medvedovo kožo in vam pokažem, da me tudi z medvedom ne spravite s poti. Vendar si izgovorim, da mora medved imeti torbo na gobcu. Zakaj medved ni človek, da bi se metal

po taktih, ampak me bo poljubil najprvo z gobcem. Z gobcem naj se poskuša Oblanec, jaz pa grem na moč in ta je v rokah in nogah.

Galja. Torej se boš metal z medvedom?

Štempihar. Velja! Mož-beseda!

Jahaška. Jože, pazi, da se ne opečeš! Gospoda je prekanjena.

Štempihar. Jože se ne boji tudi ne medvedove glave.

Jahaška. Tisto pač, ker bo imel medved torbo na gobcu. In za to torbo sem poskrbela jaz, kajneda, gospod oskrbnik!

Galja. Torbo dovolim na svojo roko. Tudi vam dovolim, mojsterca, da smete od tod gledati na bojišče. Štempiharja peljite na dvorišče in pasji fant Jerman naj izpusti »Jakca« iz zverinjaka. (Vsi odidejo, ostanejo Galja, Štajnar, Vidic, Jahaška.) Vrag je ta človek. Saj bi še jaz verjel, da je čarovnik.

Jahaška. Tisto pa že ne, gospod oskrbnik! Štempihar je tak možak, da ga mu ni para. Škoda, da se ne mara ženiti.

Galja. Saj se bo oženil kmalu — s smrtjo. Prisegel bi, da ga bo medved ukončal.

Jahaška. Tisto ni misliti. Štempihar dobro vé, kaj dela. Staviva, gospod oskrbnik! Jaz prepustim Oblancu svojo kovačnico do smrti, če medved zmağa, vi pa Štempiharju prostost po brdskem okraju, če on zmağa.

Galja. Velja, mojsterca! Samo baron Zois mora potrditi. Zdaj grem precej do njega, da mu razodenem najino stavo in da pride pogle-

dat ta metež na balkon. Vidva, Štajnar in Vidic, pazita pri oknu na dvorišče, da se kaj napačnega ne zgodi. Če ne bo kaj prav, pa pridita povedat. Jaz bom na hodniku. (Odide.)

Osmi prizor.

(Štajnar, Vidic, Jahaška.)

Vidic. To bo komedija! Kaj takega pa še ne! Jerman že odpenja mrežo pri zverinjaku. (Gleda skozi okno.)

Štajnar. Boš videl, da bo Štempihar pre-mažal medveda. Čarovnik je.

Vidic. Staviva tudi midva. Mojega turškega vranca zastavim, da bo medved zmagovalec.

Štajnar. In jaz svojega hrvaškega sirca, da bo Štempihar na vrhu. Velja! To si bo Oblanec oblizaval prste, če se spet srečata s Štempiharjem.

Vidic. Dobro ga je butnil. Telebnil je v zid in si črepinjo razbil. Ne bo tako hitro zdrav.

Štajnar. Kopriva ne pozebe. (Pogleda skozi okno.) Glej, glej, že je medved na dvorišču. Ima že torbo na gobcu. Jerman sam ga drži na verigi, pa je ves prepričen z železjem.

Jahaška (ki je doslej sedela zamišljena na stolu, vstane in pogleda skozi okno). Kje pa je Štempihar?

Vidic. Vidite ga tam-le v kotu. Je že raz-vezan. Gospoda je vsa na balkonu. Po hodnikih je vse polno ljudi.

Štajnar. Že gresta nasproti, Štempihar in medved.

Jahaška (sede). Sveti Jurij šenčurski, pet funtov masla tebi, če zmagá Jože!

Vidic. Hitro sta se sprijela.

Štajnar. Huda bo. Kakšno moč ima Štempihar v rokah! Prijel je »Jakca« za pleča in ta mu ne more blizu s šapami.

Vidic. Zdaj pa že medved dobiva moč. S šapami ga prijema. Štajnar, stavim še za deset cekinov.

Jahaška. Svetemu Mihaelu v Olševku obe-tam petdeset poveseš prediva, če medved omaša.

Štajnar. Štempihar je prijel »Jakca« čez prsi. Zdajle pa bo nekaj. Vidic, velja, deset cekinov!

Vidic. Od zlodja je ta Štempihar. Že medved odnehuje.

Jahaška. Še petdeset poveseš!

Štajnar. Ga je že podrl na tla.

Jahaška. Kdo ga je podrl? (Vstane.)

Štajnar. Uh, že medved tuli. Še deset cekinov, Vidic! Ali vidiš? Še deset cekinov, Vidic! Štempihar ga že povezuje z vrvjo.

Jahaška. Še petdeset poveseš svätému Jožefu na Hujah!

Vidic. Tega pa nisem mislil, da me bo ta teleban pripravil ob toliko!

Štajnar. Mari ti Bog, Štempihar! Pojva, Vidic! Štempihar že hlača čez dvorišče. (Čuje

se vpitje: »Mari ti Bog« in ploskanje, Štajnar in Vidic izgineta, od druge strani prihaja Štempihar.)

Deveti prizor.

(Jahaška, Štempihar.)

Jahaška. Mari ti Bog, Jože! Sveti Jožef te je varoval. Pojdi z mano, da te obrišem in očedim.

Štempihar. Hvala vam, mojsterca! Zdaj sem prost. Ali draža je ta prostost. Zmagal sem, ali zмага je brez dobička. Zvit je Lah. Ne upa se me naravnost napasti, pa si je izmislil zvijačo, da me počasi pripravi ob moč. Pa naj le počaka. Še nisva napravila zadnjega računa. Eno mu bom še zagodel.

Jahaška. Kaj se prijemaš za desno stran, Jože? Ali te je medved preveč stisnil? Povej mi, da ti pomagam.

Štempihar. Ta kosmatin me je vendarle precej premikastil. Težko mi je in boli me. Zdi se mi, da imam rebro zlomljeno.

Jahaška. Sedi, Jože, da se odpočiješ!

Štempihar. Ne bom sedel. Grem domov, da si poiščem zdravilnih rož in skuham mazilo za moja rebra. Bom kmalu špet dober.

Jahaška. Za gradom čaka moj voz. Pojdi, Jože, da te odpeljem domov!

Štempihar. Le stran odtod! Ta hiša je zame poguba. Čarovnika se ljudje ne bodo več bali, ampak samo Štempiharja.

(Zastor se zagrne.)

Tretje dejanje.

(V Jahačevi krčmi v Kranju.)

Prvi prizor.

(Žumer, Baltan, Knobel, Knol, Jahač.)

Žumer. Kaj si pa ti danes tako dobre volje, Baltan?

Baltan. Kaj bi ne bil. Tudi v moji fužini v Straheči dolini se časih zgodi kaj novega.

Žumer. Kaj pa takega? Kar povej, saj sva oba kranjska meščana in podružnika brdske graščine.

Baltan. I no, Štempiharja sem zadnjič vprašal sveta, kaj na ukrenem, ker mi žena tako naĝaja. Ko mu povem, da žena zmeraj zahaja v Sitarjevo bajto in tam dobiva potuho, mi pravi Jože: »Ti bom že jaz pomaĝal.« In kaj naredi ta pretkana butica? I no, malo sram me je povedati.

Žumer. Kar povej, saj smo sami moĝaki.

Baltan. I no, kmalu po tistem pride moja žena od Sitarjeve bajte, zavezana z rženim povesmom vrh glave, zgornje krilo pa obrnjeno. Šele, ko ji odvežem povlesmo, zagledam ves objokani obraz svoje žene. Nikdar več ne gre v Sitarjevo bajto. In mir se je povrnil v hišo.

Žumer. Ha, ha! Ta je dobra. Štempihar, ta zna!

Knobel. Kaj bo znal? Kakšno žensko si še upa ukrotiti. Ali mu bodo ženske hlače zmerile.

Baltan. Kaj boš ti sodil, ki si še samec. Štempihar ima glavo na pravem koncu in ob

svojem času bo pomedel tudi s tistimi, ki mislijo, da se jih boji. Meni je marsikaj povedal, ker me ima rad.

Žumer. Imaš prav, Baltan! Brdskega oskrbnika je že ukanil.

Knobel. Kaj ukanil? Ehem, je le Lah Štempiharja ukanil. Brdski »Jakec« je Štempiharja ukrotil in zdaj hodi le bolj po samotnih krajih, zelišča nabira za svoj razbiti život in za svete maše nosi v Velesalo.

Baltan. Gospod učenik, vi ste še zmerom jezni nanj, ker vam je otroke vzel iz šole!

Knobel. Kaj zato? Zakaj pa je olševski bresan tako pohleven, odkar se je metal z medvedom? Rebra, rebra, ta mu je polomil in vse rože od tavžentrože do encijana mu ne bodo zalegle.

Knol. Tudi stara Jahaška ga ne bo ozdravila, hi, hi, hi!

Baltan. Štempihar se bo izlizal tako, kakor si kuže izliže rano. Saj tudi kralj Matjaž spi že dolgo, a kadar se zbudi, tedaj se bo zemlja potresla in se bodo gore zibale.

Knobel. A ja, zemlja tresla! Pred očmi se mu bo delala tema in hlačice se mu bodo tresle.

Baltan. Pri miru naj ga puste, pa je. Saj se ga vendarle vsi boje, še graščak, ki mu je dal priliko uteči.

Žumer. To ni kar tako, kakor si ti misliš. Saj ga Zois nima pravice zapreti. Zato si ga ni upal. Oblanec bo moral sprejeti vse na svoj hrbet.

Knol. Temu bo že Špelica pomagala, hi, hi, hi, kajneda, Jahač!

Jahač. Jur, kroti svoj jezik!

Žumer. Oblanec jo je precej izkupil. Še hodi obvezan okrog.

Knobel. Oblanec je trda buča. Se bo kmalu izlizal. Že spet kuje. (Čuje se petje v ozadju.)

Jahač. Grem pogledat, kdo poje. (Odide.)

Drugi prizor.

(Prejšnji, Likosar, Šravfek, Špelica, Zuzem.)

Likosar in Šravfek (pojeta še v ozadju, pri zadnji kitici se pokažeta, za njima Špelica).

Oj prišla sta - a Kranjca dva,
Prinesla sta - a, polna punklja oba,
Kofeta - a in tobaka,
Soli, soli — solitarja - a - a.

Knobel. O, to sta pa dva tihotapca!

Likosar. Če sva midva tihotapca, ste pa vi samotapca.

Knobel. Likosar, počasi!

Šravfek. Da se mačka ne splaši!

Knol. Vidva sta pa že danes precej pila na Štempiharjev račun.

Likosar. Saj bi tudi vidva rada, če bi vama kdo dal.

Knobel. Likosar, to je razžaljivo.

Šravfek. Pa močno podučljivo.

Baltan. Kaj se bote zbadali, rajši pijmo. Pojta pit, Likosar in Šravfek!

Likosar. Tisto pa, kovač!

Zuzem (priteče). Hi, hi, kaj je spet Stempihar naredil!

Špelica. Kaj pa takega, Zuzem? A le hitro in kratko povej!

Zuzem. Hitro in kratko, Spelica! Tupaliski Rok je danes zjutraj zgodaj napregel voz pred hiso. Bila je gosta megla in ni opazil, da je voz obrnjen. Dremal je na vozu in konji so ga pripeljali v Kranj nazaj, namesto v Kokro. Zdaj se jezi na dvoriscu in pravi, da mu je to Stempihar naredil.

Špelica. Kdo ti je to pravil?

Zuzem. Saj sem sam slisal.

Knobel. Štempihar je spet dobre volje, kakor se vidi. Danes bo spet pel svojo pesem o »zadovoljnem Kranjcu«.

Knol. Zato mu tako ugaja ta Vodnikova pesem, ker se začne s »hrvaško stražo«. Hrvate precej obraja, ker mu tobak nosijo čez mejo. Zapojmo jo še mi, Knobel!

Knobel. Pa jo dajmo! (Pojo vsi.)

Od straže hrvaške
Mi solnce gor pride,
V vinograde laške
Tam doli zaide . . .

Špelica. Zuzem, tu imaš čašo vina, pa beži!

Zuzem (izpije). Se nekaj sem pozabil povedati. Stempihar ima spet stavo.

Špelica. Kdo ti je to povedal?

Zuzem. Oblanec. Stempihar trdi, da postavi parizar pokoncu na oje. Fantje mu pa odrekajo. To bo spet pijace.

Knobel. Grški junak Hektor je debel kamen vrgel v vrata, da se mu je Troja odprla, Samson je z oslovsko čeljustjo pobil Filistejce, David je Goljata s kamnom zadel v čelo, da se je stegnil, naš Štempihar pa kar s samimi pestmi kaže svojo moč. Kdo vé, če ga Oblančeva spretnost in Lahova zvitost ne uženeta v kozji rog?

Baltan. Štempiharja že ne!

Knol. Pavle, zapojmo še kakšno!

Knobel. Jur, ti bi samo pel.

Žumer. Ti pa samo pil.

Knobel. Kdo to pravi? No, pa zapojmo!
(Poje.)

Štempihar 'ma veliko moč,
A počil bo tud' njemu obroč:
Kar moč človeška ne stori,
Hudoben človek naredi.

Likosar. Zuzem, kdaj bo Štempihar parizar obračal?

Zuzem. Se ze fantje zbirajo na dvoriscu. Tudi Oblanec pride, samo da podkuje osla sent-joskega cerkovnika.

Knobel. Pojmo pogledat! (Odidejo vsi na dvorišče razen Špelice.)

Tretji prizor.

(Špelica, Galja.)

Špelica. Danes bo pa spet vino od mize teklo. Redek gost je Štempihar, a kadar pride v Kranj, je vselej naš gost in takrat iztočimo več kakor o semanjih dneh. Oblanec me je sicer

nagovarjal, da bi odrekli Štempiharju prijateljstvo, pa ne maramo. Oča so za Štempiharja, jaz za Oblanca, pa očetova beseda mora več veljati kakor moja. Oblanec mi tako ne uide, ker je moj, Štempihar pa lahko, če se mu zamerimo. Krčmar mora biti z vsemi, Špelica je pa lahko samo za enega. In je tudi. (Poje.)

Kjer je denar,
 Tam je krčmar,
 Kjer je Zlaté,
 Tam je dekle.
 Dijo . . .

Galja (vstopi z žilovko v roki). Maledetto! Kje je Oblanec?

Špelica. V kovačnici kuje. Ali prinesem rebulje, gospod oskrbnik?

Galja. Ah, amoretto mio, pa sama? Špelica, ali imaš rada Oblanca?

Špelica. Tisto pa, gospod oskrbnik! Življenje bi zanj dala.

Galja. Če ga imaš res rada, pa mi povej, kdaj pride Štempihar semkaj?

Špelica. Preden solnce zaide.

Galja. Ali boš sporočila Oblancu, kadar pride?

Špelica. Zakaj bi ne, saj mu Oblanec ne streže po življenju. Ko bi imel biti ubijalec, pa bi jaz ne marala zanj.

Galja. Torej pojdi iskat vina, Špelica! (Špelica odide.) Corpo di Baccho! Medved mu je zrahljal njegove debele kosti. A je že spet okreval. Kopriva ne pozebe. No, naj le šari,

saj ne bo dolgo. Eno mu moram še zagosti, da bo vedel, kaj je laška kri. (Iz ozadja se čuje pesem Štempiharja in njegovega brata: »Od straže hrvaške . . .«) Oho, to je Štempiharjev glas! Corpo di Baccho! In še poje ta dedec! Kakor bi orglje odpiral. O vem, da ti solnce izhaja od straže hrvaške, a vedi, da bo tvoje solnce zašlo v vinograde laške! Vittoria sarà nostra!

Četrty prizor.

(Galja, Štempihar, Jur.)

Štempihar (vstopi z Jurjem). Kdo je ta Viktorija in ta Sara in vsa ta vaša laška meštra, gospod oskrbnik?

Galja. Kaj te to skrbi, Štempihar!

Štempihar. Najbrže je Viktorija vaša žena.

Galja. Tvoja gotovo ni, ker je nimaš.

Štempihar. Vaš valpet Vidic mi jo lahko posodi, ker jih ima več. Pa je ne maram.

Galja. Kaj te briga Vidic?

Štempihar. Toliko me briga, kolikor vas brigam jaz.

Galja. Ker si tak kaveljc, pa povej, zakaj nosim jaz bikovo žilo v roki?

Štempihar. Bom rajši pokazal, kakor povedal. (Hipoma potegne oskrbniku žilovko iz rok. Nastane šum, Štempihar ošvrka oskrbnika.)

Galja. Štempihar, jenjaj! Av, av!

Štempihar. Jur, prinesi razbeljeno oslovsko podkev iz kovačnice. (Jur odide.) No, laška sirota, ti bom že dal znamenje na čelo, da boš pomnil, kdaj si imel zadnjikrat opravila z mano.

Zdaj mi ne uideš iz rok. Le počakaj, da ti dam za na pot mal spomin. Kajnovno znamenje ti bom užgal na čelo, oslovsko podkev, da boš pomnil, kako Štempihar laške Viktorije in Sare »meštra«.

Galja. Se boš kesal, Štempihar!

Štempihar. Kesaj se ti, ker si se mene polotil! (Jur prinese podkev s kleščami.) Jur, kar pritisni jo na čelo, jaz ga pa pritisnem na steno. (Jur pritisne.)

Galja. Iddio mio, dio mio! (Zbeži.)

Štempihar. Le počakaj, Jur! Se kmalu vrnem. (Odide, Jahač vstopi.)

Peti prizor.

(Jahač, Jur, Štempihar.)

Jur. Jahač, zdaj pa le vina gor. Stava je dobljena s parizarjem, mimogrede pa je še Galja dobil svoj košček potice. Pili ga bomo, da se bodo iskre kresale.

Jahač. Kaj takega pa še ne, kar zemljo tlačim. Da si Jože kaj takega domisli! Še osel šentjoškega cerkovnika si bo v čast štel, da nosi njegovo podkev tudi grajski oskrbnik. Ko bi bil Oblanec vedel, čemu si prišel po razbeljeno podkev, bi se bil pač desetkrat premislil.

Jur. Nikar ne misli, da sem šel sam ponjo. Meni bi je Oblanec niti dal ne bil. Tale vaš Zuzem je pa pripraven za vse. Mislil je, da gre Oblancu na roko, pa je šel Jurju pod roko.

Jahač. Tič pa je Jožel!

Jur. Tisto pa. Oblanec bo plačal, da bo kar stokal. Celó vedro!

Jahač. Kaj Oblanec. Ali kako bo opravil Jože z oskrbnikom — to te naj skrbi. Galja bo letel naravnost do Oblanca in odtod na rotovž.

Jur. Eh, ne verjamem. Tako ga bo sram, da se ne bo niti prikazal kakemu človeku. Bодite brez skrbi, oče Jahač, Jože je šel za njim gledat.

Jahač. Kako je vendar Jože postavil parizar pokoncu?

Jur. Kako? Zrinil ga je na hlevno streho, najprej zadnji, potem prvi konec. Oje pa se je zarinilo v zemljo, da je Jože zlahkoma obdržal voz pokoncu, držeč za sprednjo spodvoz.

Jahač. Bistra glava je Jože!

Štempihar (se vrne). Tako. Zdaj je dobro. Na Oblanca pa le pazi, Jur! Galja se je zaklel po laški in Oblanec po hrvaški, ko sta se poslovila.

Jur. Bodi brez skrbi, Jože!

Štempihar. Kajne, Jur, še sem močan. Samo nekaj me tišči v prsih. Tisti grajski »Jakec« mi je vendarle nekaj pustil za spomin.

Jur. Pij, Jože, da pomažeš tisto, kar te tišči od znotraj.

Štempihar. Čaša rujnega vinca me res pozdravi, ali boljše je vendarle, če pije zdrav človek, kakor bolan.

Jur. Saj nisi bolan. Ti, Jože, pa bolan? Kaj zato, če se človek malo pretegne? Se pa spet zravna. Čas je najboljši zdravnik.

Štempihar. Pamet pa najboljši pomočnik.

Šesti prizor.

(Špelica in prejšnji, Jahaška.)

Špelica (vstopi). Oče, pojte venkaj, stara Jahaška bi rada govorila z vami.

Štempihar. Špelica, le reci, naj pride noter. Tudi jaz bi jo rad videl.

Jahač. Jo grem jaz poklicat. (Odide.)

Špelica. Jur, kaj si naredil oskrbniku? To je preveč. Tema se mi dela pred očmi, ako pomislim na tvoj zločin.

Jur. Kakšen zločin? Ej, Špelica, saj se poznamo. Iz tebe govori Oblanec.

Špelica. Nič Oblanec. Kar je preveč, je preveč. Boš že videl, kaj bo še iz tega nastalo! Pa v naši hiši se je moralo to zgoditi. Zdaj bomo še mi sitnosti imeli.

Jur. Saj ti privoščim tistega Oblanca, Špelica, če ne moreš boljšega dobiti. Ali v naše reči se ne vtikaj!

Špelica. Kaj veš slabega o njem? Ali ni poštenjak?

Jur. Seveda je, kadar spi.

Špelica. S tabo nobene besede več. (Odide.)

Štempihar. Pusti dekletce, saj vidiš, da je zavervano do ušes v Oblanca.

Jahaška (vstopi z Jahačem). Jože, Jože, kakor te imam rada, da bi šla po nagih kolenih zate, ali te moram vendarle posvariti, ker se podajaš v nove nevarnosti. Pustil bi bil v miru tega oskrbnika, ki ti je prizadel že toliko brid-

kih ur, pa bi tudi ti mir užival. Tako pa ga ne boš. Težki oblaki se zbirajo nad tvojo glavo. Ubogaj me in se umakni!

Štempihar. Vaša glava, mojsterca, vaš svet! Ali vé ženske tega ne razumete, kar moškim glavo beli. Veseli me, da vaše srce tako gorko bije za mojo grčo, toda ubogati vas ne morem.

Jahaška. Izvedela sem, kaj namerava Galja, kaj se usti Oblanec. Žal ti bo, Jože, če me ne ubogaš.

Štempihar. Galja je nameraval že dostikrat, pa mu je izpodletelo; Oblanec pa naj se le usti, kakor vé in zna. Mu ne bo nič pomagalo.

Jahaška. Jaz ti povem, ker sem zate in ti želim tako dobro, kakor sama sebi. Ako pa nečeš, ti ne morem pomagati.

Jur. Le potolažite se, mojsterca! Ne bo nič hudega. Kadar Jože zamaši usta svojim nasprotnikom, takrat bomo pa balo vozili.

Jahač. Jaz bom za starejšino, Jahaška, če boš hotela. Saj smo si domači.

Jur. Špelica pa za družico.

Jahaška. In ti za druga, Jur, kajneda?

Jur. Če se ne bo Oblancu bolj podalo.

Jahaška. Tisto pa ne. On je moj pomočnik.

Jur. Pa se bo Špelici podalo, kajne, Jahač?

Jahač. Jur, pij in molči!

Jahaška. Jože, mari ti Bog! (Odhaja.)

Štempihar. Tudi vam, mojsterca! Saj vem, da ste mi dobri. (Fantje prihajajo.)

Sedmi prizor.

(Prejšnji brez špelice in Jahaške, fantje.)

Štempihar. No, zdaj pa le odprite mošnjčke, fantički!

Oblanec. Toliko jih bomo že odprli, da tebi zamašimo usta in zavežemo jezik.

Jur. Ti, Oblanec, jih boš že zamašil, ker imaš cunjo na glavi. Misliš, da vežeš jezik, pa le otrobe vežeš na palec.

Vidic. A, ta je tisti tiček, ki je ušel iz tičnice?

Štempihar. Tebi se prav malo poda fantovska družba, Vidic! Grajski valpet med kmečkimi fanti!

Vidic. Fant sem pa vendarle!

Štempihar. Toliko, kolikor je Baltanka žena.

Oblanec. Koliko ga ti neseš, nedolžni Štempihar?

Štempihar. Toliko, da ti ne zaslužiš tri tedne, kar jaz izpijem en dan.

Potratov. Pa ga izpij en bokal v dušku, ne da bi odstavil, in jaz ga bom. Kdor ga ne bo, mora plačati oba bokala.

Štempihar. Vina gori dva bokala, Jahač! (Jahač odide.) Boš videl, Vidic, kako se stavi na medvedovo kožo.

Vidic. Aha, mojega turškega vranca si mi snedel, bokala pa ne boš. (Jahač se vrne.)

Štempihar. Boš takoj videl, če ga bom ali ne! (Pije, izpije.)

Jur. Ali se ti kaj drobovje trese, Potratov?

Potratov. Boš videl, kako! (Pije, se mu zaleti in odstavi bokal.)

Jur. Potratov, plačaj!

Štempihar. Jaz mu bom pa kupil dva funta mesa, da se mu ne bo rigalo.

Jur. Kakor oslu šentjoškega cerkovnika.

Šravfkov. Jaz pa kupim tebi, Jože, pet funtov mesa, če ga sneš.

Štempihar. Jahač, mesa na mizo! (Jahač odide.)

Oblanec. Koliko pa drži tvoj meh, Štempihar?

Štempihar. Smrkovec, tiho!

Oblanec. Tebi ne! (Štempihar skoči pokoncu proti Oblancu, ta zbeži, drugi fantje za njim.)

Osmí prizor.

(Štempihar, Jur, Jahač.)

Jahač (se vrne, za fanti). Poprej plačajte, potlej bežite!

Štempihar. Pusti jih, te metle! Saj tako vem, da je Vidic zadaj za vso to komedijo, za Vidicem pa Galja. Laška smojka ne zna drugače: korajžo ima samo za voglom. Le prinesi vina, Jahač, na moj račun. Danes plačam jaz za vse, kdor hoče piti.

Jur. Le meni verjemi, Jože, da fantje nekaj nameravajo. Stara Jahaška te ni zastonj svarila.

Štempihar. Kaj neki bodo? O drugih ne mislim nič hudega. Le Vidic in Oblanec se mi zdita sumljiva. Tema dvema nič ne verjamem.

Jur. Kje neki je Špelica? Ta bi že kaj vedela povedati.

Štempihar. Te ne bo danes več blizu. Saj veš, da si jo prej razžalil.

Jahač. Nič se ne bojta Špelice! Ta ne zameri in ne sme zameriti.

Jur. Kaj, ko bi se maščevala nad mano?

Jahač. Ne misli tega. Ni zmožna kaj takega. Tisti Oblanec se ji je res zapičil v srce, pa ga bom že jaz potegnil venkaj o pravem času. Če hočeta, jo pa pokličem.

Štempihar. Stoj! Kaj pa šumi zunaj? (Pomoli glavo skozi okno.) Oho, taki so! (Krvaví.)

Jur. Kaj je, Jože?

Štempihar. Z železom me je nekdo udaril po glavi. V temi ga nisem videl. Oblanec, kdo drugi? — Trda buča, pa je počila. Prinesi vode, Jahač, da si izmijem glavo. (Jahač odide.)

Jur (ogleduje rano). Oh, Jože, čepinja je počena.

Štempihar. Težko bo še kaj z mano. Nekaj mi pleše pred očmi — menda smrt! Tolikokrat sem ti gledal v oči, pa se te nisem bal. Zdaj pa mi utegneš vendar le ti vrat zaviti.

Jur. Kaj naj počneva zdaj?

Štempihar. Kar je, pa je. V gostilni sem prebil toliko življenja, pa naj še smrti tukaj počakam. Kakršno življenje, taka smrt, so djali večkrat naša mati. (Jahač prinese vode, Jur izpira rano.)

Jur. Ne obupuj, Jože! Pri Bogu je milost, je usmiljenje, je tolažba.

Štempihar. Odleglo mi je. Zaveži rano. Jahač, preskrbi mi kakšen voz, da se odpeljem domov. Stara Jahaška ga bo rada posodila. (Jahač odide.) — Nerad umrjem tukaj. Rad bi videl še enkrat svoj dom, koder sem zagledal beli dan, govoril s sestro Marjeto in videl cerkev sv. Mihaela, patrona olševske soseske. Jože, zdaj se pripravi na pot v večnost!

Jur. Le počakaj, Jože, bova kmalu doma. Olševski gospod Jernej so tako dobri in te bodo z vsem oskrbeli.

Štempihar. Olševčani in Štefanci so nekdam šli v Ljubljano in so tistega luteranca Jurja Kobilo vrgli s prižnice. Trdna in močna vera je bila zmeraj v našem rodu, čeprav smo grešniki.

Jur. In zato bo imel Bog potrpljenje z nami.

Štempihar. Da sem tobak nosil čez mejo, mi ni žal, da sem pil včasih preveč, mi je žal. Da nisem dosti maral za ženske, mi ni žal, da je ženska vzrok moje smrti, mi je žal. Da sem ponočnjake preganjal, mi ni žal, da sem se z medvedom metal, mi je žal. — A vsega je kriv Oblanec, ta hinavec, ta pokrita rihta! . . . Vendar mu odpuščam, kaj hočem? Naj uživa srečo s Špelico! . . .

Deveti prizor.

(Zuzem. Štempihar, Jur, Jahaška, meščani, kmetje.)

Zuzem. Oh, bore Štempihar! (Pokaže kembelj od tehnice.) Glej, s temle te je udaril!

Jur. Kdo ga je udaril?

Zuzem (skomizne z ramama). Hm, kdo neki? Vidic in Oblanec sta odšla najzadnja. Tako pa nisem videl dobro, ker je tema, kakor v rogu.

Štempihar. Tudi Vidicu odpuščam. On drži za laške klešče.

Jur. Oblanec pa za laško kladivo.

Zuzem. Voz je že pripravljen. Bom jaz vozil, so rekli oca. Samo počakajte, da pridejo Jahaceva mama! So voz dali.

Jahaška (zasopljena priteče). Jože, kaj vendar vidim? Ali je mogoče? Bore moj Jože! (Ga prime čez pleča.) Zakaj me nisi poslušal, ko sem te svarila?

Štempihar. Hvala vam, dobra žena! Spominjajte se me tudi še zanaprej!

Jahaška. Nikdar te ne pozabim, ljubi moj! Pa saj ne boš umrl. Jaz sama ti bom stregla in ti zacelila rano.

Štempihar. Pa gremo, Jur! Levo oko mi oteka. Kri mi leze najbrže v možgane. Uh, kako peče, skeli, cuka! Jur, le hitro! (Jur in Jahaška ga opirata, Zuzem ga gleda sočutno.) Še enkrat bi rad videl Grintovec, videl Storžec in Zaplato! Pogledal bi rad v obraz svojim sosedom in slišal zvonik sv. Mihaela. Oh, kako smo ga vlekli v zvonik, da se nam je rosa delala po licih. A to je bila prijetna rosa, zdaj pa se zbira smrtna rosa na mojih licih. O, sv. Mihael!

Jur. Zanj Boga prosi! (Meščani prihajajo.)

Štempihar. Kako sem trpel zate, ko smo zidali v šenčurju tebi na čast novo vežo božjo, naš farni patron, sv. Jurij!

Jur in Zuzem. Zanj Boga prosi! (Kmetje se zbirajo.)

Štempihar. Moja mati je strašno trpela, ko sem se jaz rodil. Takrat se je zaobljubila sv. Jožefu na Hujah, da bom nosil njegovo ime. Moj krstni patron, sv. Jožef, patron umirajočih —

Meščani in kmetje. Zanj Boga prosi!

(Zastor se zaqrne.)

(Konec.)

V pojasnilo.

Kar je Martin Krpan Notranjecem, Peter Klepec Dolenjecem, to je Jože Štempihar Gorenjecem. Matija Valjavec-Kračmanov je že l. 1849. v »Sloveniji« otel pozabljivosti nekaj pripovedk o gorenjskem narodnem junaku, močnem Štempiharju. »Slovensko berilo za II. gimnazijski razred« iz l. 1852. ima Valjavčev sestavek ponatisnjen. Dogodke je Valjavcu pripovedoval osemdesetletni starček iz Potoč, fare Predvorske. Ako pomaknemo letnico 1850 za 80 let nazaj, je živel Štempihar sredi 18. veka. Starček je bil namreč še pastirček, ko ga je Štempihar potresel za ušesa. Grem tedaj iskat po matičnih knjigah šenčurske fare, da iztaknem kaj gotovega o Štempiharju. In sem ga našel.

Bil je rojen 20. oktobra 1739 v Olševku h. št. 10, oče mu je bil Primož († 1777), mati Eva († 1789), brat Jurij (* 1742, † 1780), Gregor († 1794) in sestra Meta. Jože Štempihar, naš junak, je umrl 10. novembra 1796 in je pokopan na šenčurskem starem pokopališču. Njegov rod še živi na št. 11 v Olševku.

Pripovedke o Štempiharju, kar jih ni zapisal Valjavec, sem nabral med ljudstvom, v katerem še živi spomin Štempiharjev. Delujoče osebe v igrokazu so skoro vse zgodovinske, največ povzete iz urbarjev brdske graščine.

Pisatelj.

Dovolilo.

Uprizoritev igrokaza „Štempihar“ je dovoljena od
c. kr. deželnega predsedstva za Kranjsko v Ljubljani dne
22. oktobra 1913, št. 2334/pol.

Napevi k igri:
Vmeščenje Valuka.

Kupleti k Bohinčevi igri:
Štempihar.

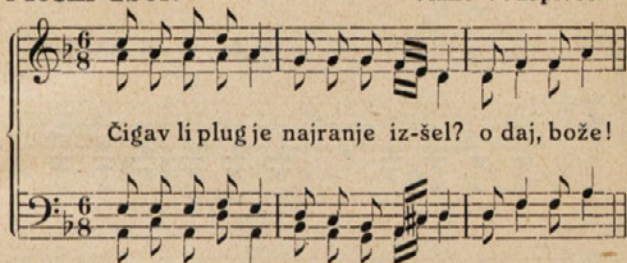

Moški zbor.

Vinko Vodopivec.

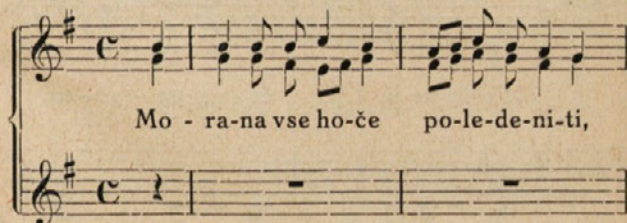
Čigav li plug je najranje iz-šel? o daj, bože!

The musical score for the men's choir is written in a grand staff with two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 6/8. The melody is primarily in the upper register of the bass clef staff, with some notes in the treble clef staff. The lyrics are written below the staves.

Ženski zbor.

Čigav li plug je najranje iz-šel? o daj, bože!

The musical score for the women's choir is written in a grand staff with two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 6/8. The melody is primarily in the upper register of the treble clef staff, with some notes in the bass clef staff. The lyrics are written below the staves.

Ženski zbor.

Mo - ra-na vse ho-če po-le-de-ni-ti,

The musical score for the women's choir is written in a grand staff with two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The melody is primarily in the upper register of the treble clef staff, with some notes in the bass clef staff. The lyrics are written below the staves.

go-re, do-li-ne, skal-ne vi-ši-ne, glo-

bo-ke poto-ke in bistre re-či-ce.

Dekleta.

Andante.

p

Po-čr-ne-la je čr-na go-ri-ca,

p

Po-čr-ne-la je čr-na go-ri-ca,

o daj, bo - že!

Dekleta.

p Oj Mo - ra - na, Mo - ra - na,

f si se-žga-na, se-žga-na! Več ne pri-di

nam na-zaj v naš pre-lju-bi cvet-ni raj!

Kolo.

Be - dna mo - ja ti gla- Be-dna mo-ja

ti gla - vi - ca, vi - ca, oj ne - sreč - na

oj nesrečna mi u - ri - ca! Kaj sem zle - ga
mi u - ri - ca!

si sto - ri - la, ker sem Rabo - lja pu - sti - la

Pri - di, pri - di, moj Ra - boljček, ju - tri bo - va
ju - tri

sva-to - va - la ra - no, ra - no v zar-ji zla - ti

na le - po cve-te - či tra - ti.

„Vesnik“.

Sám ho - dim sam, sam blo-dim sam!

Dekleta.

Pa Mo - ra - no? Pa Mo - ra - no?

„Vesnik“.

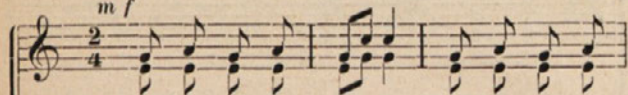
Kam si jo de - jal? Pe-run jo vbil,

Stri-bog vto - pil, sa - mo jaz si-

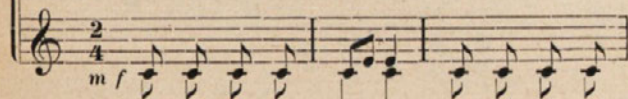
ro-tek v be-di, v be-di sem o - stal.

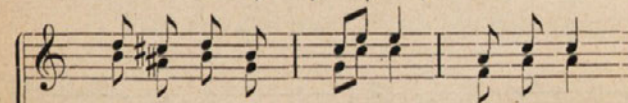
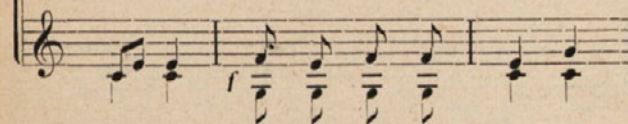
Vse.

*Lahko.**mf*

že je do-šel Daždbog, da ti Ve-sno

mf

mła-do, s cvet-jem o - kra - še - no,

s cvet-jem o - ple - te - no, kra-sna bo

lep-ša bo od Mo-ra-ne slé.

Dekleta.

že je Ve-sna vskresla, oj vskresla,

kaj nam je prine-sla, kaj nam je prinesla?

Mešani zbor.*Krepko, korakoma.*

f

Ve - sna je vsta - la, se

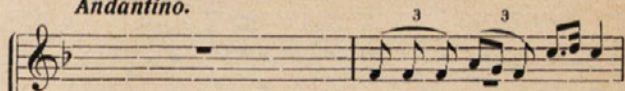
f

k nam pri-ka-za - la, v ze - le-nje o-de-ta,

p

mf pol-na je cvet-ja, *p* pol-na je cvet - ja.

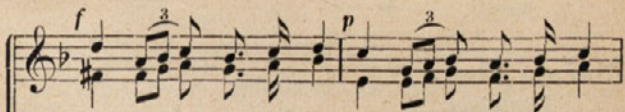
mf *p*

Andantino.

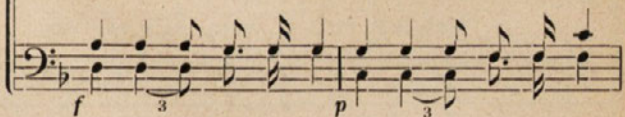
Je še-le prišla v deže-lo. Je je že vse ve-se-lo,

ti-či-ce v gr-mov-ju, ku-ka-vi-ca v bukovju,

ru-me-ne ro-ži-ce le-po, le-po cve-to,

f *p sr-*

Ve-sno, Ve-sno po-zdrav-lja-jo srč-no in

f *p sr-*

čno. *rit.*

Ve-sno po-zdrav-lja-jo sr - čno.

čno, sr - *rit.* čno.

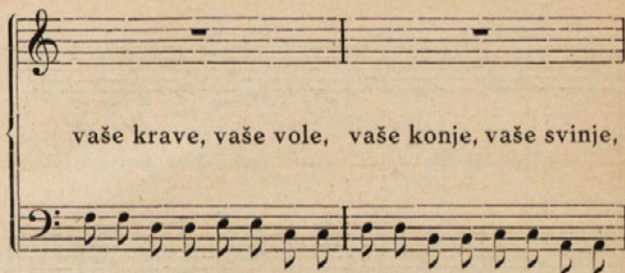
Mešani zbor.

Recitando.

C

Ve - les va - ri vam ži - vi - no,

C

vaše krave, vaše vole, vaše konje, vaše svinje,

va - še ku - re, va - ša te - le - ta,

Ve-sna pa va-ša le-pa de-kle-ta!

Šaljivo.

Mi - ši in gri - le naj bes pobere!

Moški zbor.*Andante.*

Zdaj Ra - bo - lja za-gre-be - mo in

pa Morane si - ne vse, in pa Morane

hče-re vse. Mo-ra-no od-ga-nja-mo,

mła-do-le-tje tro-si-mo, bo-gi-njo La-do

pro-si-mo: da nam po-lje o-plo-di,

nam ži-vi-no pomnoži, pošlje v naše nam družine

zdra - ve hče - re, krep - ke si - ne,

krep - ke si - ne!

Ženski zbor.

Andante.

Musical score for the first system. The top staff is in treble clef with a common time signature (C). It begins with a forte (*f*) dynamic and features two triplet eighth notes. The melody then transitions to a piano (*p*) dynamic with a triplet of eighth notes. The bottom staff is in treble clef and contains the lyrics "Ku-ka-vi-ca La - do! Za-ku-ka-va-la". The piano accompaniment in the bottom staff starts with a piano (*p*) dynamic and includes a triplet of eighth notes.

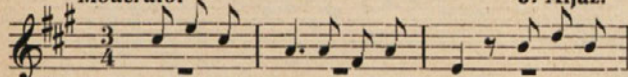
Musical score for the second system. The top staff continues the melody from the first system, starting with a forte (*f*) dynamic and two triplet eighth notes, then moving to a piano (*p*) dynamic with a triplet of eighth notes. The bottom staff contains the lyrics "La-do, oj La - do! La-do, oj La - do!". The piano accompaniment in the bottom staff starts with a piano (*p*) dynamic and includes two triplet eighth notes.

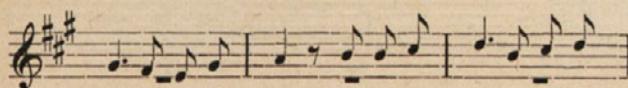
Bohinjčevi kupleti.

Moderato.

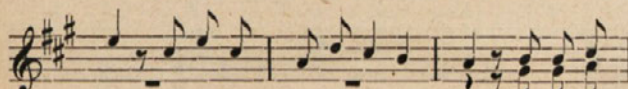
J. Aljaž.

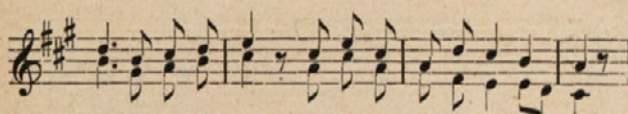
štem-pi-har i-ma ve-lik nos, ju-na-ku

vsa-ke-mu je kos, in ka-mor on se za-va-

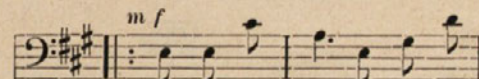

li, se vse nad njim na tla zva - li, in ka-mor

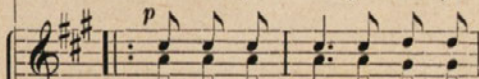

on se za-va-li, se vse nad njim na tla zva-li.

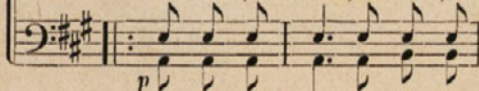
Bariton

O di - ja di - ja di - ja

Moški zbor
ali
harmonij

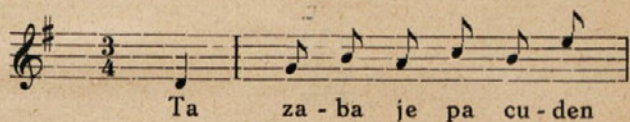
O di - ja di - ja di - ja

djo, o di - ja di - ja di - ja djo.

djo, o di - ja di - ja di - ja djo.

Ta za - ba je pa cu - den

tic, ki ni - ma nik - dar re - pa nic.

O di - ja di - ja di - ja

djo, o di - ja di - ja di - ja djo.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

0 512 657

COBISS